

INDEED

Evidence-Based Model for Evaluation of
Radicalisation Prevention and Mitigation

This project has received funding by the European Union's
Horizon 2020 research and innovation programme
H2020-SU-SEC-2020 under grant agreement no 101021701

INDEED E-ROKASGRĀMATA 1

PVE/CVE UN DE-RADIKALIZĀCIJAS INICIATĪVU VĒRTĒŠANA PAMATOJOTIES UZ PIERĀDĪJUMIEM

Principi, problēmas un metodes

Leena Malkki, Mina Prokic un Irina van der Vet

SATURS

ATZINĪBA	4
IEVADS	4
1. PVE/CVE/DERAD INICIATĪVAS	6
2. KAS IR UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTS NOVĒRTĒJUMS?	8
3. KĀPĒC VĒRTĒT?.....	11
4. KĀD PLĀNOT UN VEIKT NOVĒRTĒŠANU?	12
5. KAM JĀVEIC NOVĒRTĒŠANA?.....	13
5.1 Vērtētāja izvēle	13
5.2 Ieinteresēto pušu iesaistīšana	14
6. GALVENIE NOVĒRTĒŠANAS VEIDI	16
6.1 Formatīvā novērtēšana	16
6.2 Procesa novērtēšana	18
6.3 Rezultātu novērtēšana.....	19
6.4 Citi novērtēšanas veidi	21
6.5 Novērtēšanas veidu kombinēšana.....	23
7. NOVĒRTĒŠANAS MODEĻI UN METODES	24
7.1 Novērtēšanas modeļi	24
7.2 Datu vākšanas metodes.....	28
7.3 Datu analīzes metodes	32
8. UZ CILVĒKTIESĪBĀM BALSTĪTA PIEEJA NOVĒRTĒŠĀ.....	34
9. ASTOŅI PADOMI VEIKSMĪGAI UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTAI NOVĒRTĒŠANAI	37
AVOTI UN LITERATŪRAS SARAKSTS	40

ATZINĪBA

INDEED E-Rokasgrāmatas 1 autore ir Leena Malkki, Mina Prokic un Irina van der Vet (Helsinki Universitāte).

Šo darbu atbalstīja citi projekta partneri, jo īpaši Stephan Klose (Vrije Briseles Unīversitāte), kurš piedalījās 5. un 7. nodaļas rakstīšanā un kuram bija būtiska loma uz pierādījumiem balstītas novērtēšanas pieejas koncepcijas izstrādē, Marzena Kordaczuk-Was (Polish Platform for Homeland Security), kas piedalījās 6.1. nodaļas rakstīšanā, Hannah Reiter un Norbert Leonhardmair (VICESSE), kuri sniedza ieguldījumu 8. nodaļas tapšanā.

Autori vēlas pateikties ārējiem recenzentiem par iepriekšējo e-rokasgrāmatu versiju sniegtajiem ļoti noderīgajiem komentāriem: Markus Kaakinen (Helsinki Universitāte), Joel Busher (Koventrijas Universitāte), Ioan Durnescu (RAN rehabilitācijas grupa), Katrien Van Mele (Flāmu pilsētu un ciematu asociācija), Marteen Dewaele (Flāmu pilsētu un ciematu asociācija), Anneli Portman (Somijas Veselības un Labklājības institūts) un Miila Lukkarinen (Helsinki pašvaldība).

IEVADS

INDEED e-rokasgrāmatas ir izstrādātas, lai sniegtu **labu izpratni par uz pierādījumiem balstītu pieeju novērtēšanai un par to, kā to var piemērot vardarbīga ekstrēmisma novēršanas un apkarošanas vai deradikalizācijas atbalsta jomā (PVE/CVE/Derad)**, kā arī lai sniegtu norādījumus šādu iniciatīvu izstrādē. E-rokasgrāmatas galvenokārt ir rakstītas **praktiķiem un politikas veidotājiem**, kas strādā šajā jomā. Tās var būt noderīgas arī profesionāliem vērtētājiem un akadēmisko aprindu pārstāvjiem, kuri piedalās šādu iniciatīvu vērtēšanā un vēlas labāk iepazīties ar uz pierādījumiem balstītu vērtēšanu vai vērtējumu veikšanu tieši PVE/CVE/Derad jomā.

INDEED-E-Rokasgrāmata 1 sniedz kodolīgu ievadu vērtēšanas pamatiem un uz pierādījumiem balstītas pieejas nozīmi novērtēšanā. Tā iepazīstina ar dažādiem novērtēšanas veidiem, plāniem un metodēm, kā arī sniedz norādījumus par to, kad veikt novērtēšanu un kam to vajadzētu veikt. Tajā iekļauta nodaļa par ētiskumu un novērtēšanu, kā arī daudzi PVE/CVE/Derad iniciatīvu iepriekšējo novērtējumu piemēri.

INDEED E-Rokasgrāmata 2 padziļināti aplūko, kā novērtēšanā izmantot uz pierādījumiem balstītu pieeju. Tajā sniegti norādījumi par to, kā iekļaut novērtēšanu iniciatīvas koncepcijā, kā arī soli pa solim sniedz norādījumus, kā izstrādāt un īstenot uz pierādījumiem balstītu novērtēšanu. Tajā iekļauta arī papildus informācija par to, kā nodrošināt, lai izvērtēšana tiktu veikta ētiski.

INDEED e-rokasgrāmatu galvenais mērķis ir iepazīstināt praktiķus un politikas veidotājus ar principiem un praksi uz pierādījumiem balstītai novērtēšanai, lai viņi varētu darboties kā **labi informēti vērtēšanas dalībnieki** un zinātu, kā plānot un īstenot PVE/CVE/Derad iniciatīvas, lai tās varētu efektīvi novērtēt. Lai darbotos kā **vērtētājs ir nepieciešamas padziļinātākas zināšanas** par novērtēšanas praksi, plāniem un metodēm, nekā tās kuras ir iekļautas e-rokasgrāmatās. Tas būtu jāņem vērā, lemjot par to, kurš darbosies kā vērtētājs.

E-rokasgrāmatas ir **daļa no INDEED rīku komplekta praktiķiem un politikas veidotājiem, kas izstrādātas ES finansētā H2020 projekta INDEED (2021-2024) ietvaros**. INDEED projekta mērķis bija stiprināt PVE/CVE/Derad praktiķu un politikas veidotāju zināšanas, spējas un prasmes uz pierādījumiem balstītos novērtējumos un praksē. Šajā rīku komplektā iekļauts arī INDEED novērtēšanas rīks, kas sniedz detalizētākus padomus un ieteikumus. Lai piekļūtu INDEED rīku kopumam, apmeklējiet www.indeedproject.eu.

1. PVE/CVE/DERAD INICIATĪVAS

Pēdējās divās desmitgadēs daudzas valstis ir izstrādājušas veidus, kā novērst un apkarot radikalizēšanos vardarbīgā ekstrēmismā, kā arī veicināt radikalizācijas novēršanu, lai tas paliktu pagātnē. Šādas iniciatīvas ir īpaši izplatītas Rietumeiropas valstīs. Tā rezultātā ir ieviesta plaša politikas, stratēģiju un prakses dažādība, kas šajā e-rokasgrāmatā tiek sauktas par PVE/CVE/Derad iniciatīvām.

PVE/CVE/Derad iniciatīvas ietver plašu pasākumu klāstu, kas daudzējādā ziņā ievērojami atšķiras.

To īstenošanā var iesaistīt vairāku veidu dalībniekus, tostarp, piemēram, nevalstiskās organizācijas, pirmās līnijas darbiniekus (pedagogus, veselības aprūpes speciālistus un sociālos darbiniekus), drošības iestādes (policistus un cietumu apsargus), reliģiskās kopienas, kā arī pētniekus un citus ekspertus. Šādās iniciatīvās parasti un ir ieteicams iesaistīt daudzāģentūru sadarbības līmeni.

Iniciatīvas var īstenot dažādās sociālajās vidēs, piemēram, skolās, kopienas un reliģiskajos centros, jauniešu centros, sociālajos dienestos, sporta klubos un cietumos.

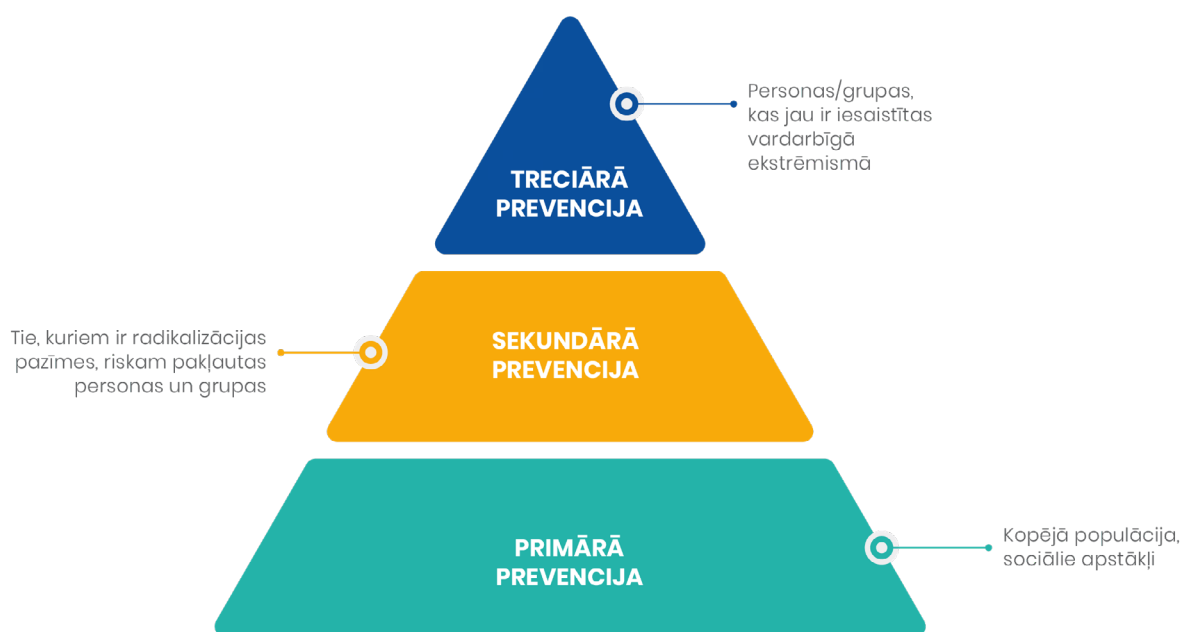
Atšķiras arī darbības joma un ilgums. Dažas iniciatīvas ir neliela mēroga, bet citas – valsts mēroga. Dažas iniciatīvas ir ilgtermiņa vai pat daļa no pastāvīgām ikdienas darbībām, bet citas ir paredzētas kā īstermiņa pasākumi. Ar to ir saistītas arī finansējuma atšķirības. Iniciatīvām parasti ir salīdzinoši īstermiņa projektu finansējums no valsts, pašvaldībām, labdarības organizācijām vai fondiem, savukārt dažām iniciatīvām ir izdevies nodrošināt ilgtermiņa finansējumu. Iniciatīvas atšķiras arī pēc tā, kas ir to iniciators. Dažas ir no augšas uz leju vērstas iniciatīvas, ko izstrādājusi valsts vai pašvaldība, bet citas ir izstrādājuši nevalstiskā organizācija vai kopiena.

Iniciatīvas atšķiras pēc to mērķa. Dažās iniciatīvās galvenā uzmanība tiek pievērsta mērķa grupas ekstrēmistiskajiem uzskatiem, bet citās – mērķa grupas līdzdalības vardarbīgās ekstrēmistiskās darbībās novēršanai vai apturēšanai. Daudzas iniciatīvas zināmā mērā pievēršas abām šīm jomām.

Ir būtiskas atšķirības starp mērķa grupām un radikalizācijas stadiju, uz kuru iniciatīvas ir vērstas. PVE/CVE/Derad ir ierasts iedalīt trīs jomās pēc sabiedrības veselības modeļa:

- **Primārā profilakse** ir vērsta uz visu sabiedrību, un tās galvenais mērķis ir veicināt izpratni par radikalizāciju un vardarbīgu ekstrēmismu un palielināt noturību pret radikalizāciju. Šīs iniciatīvas parasti izpaužas kā programmas, kas veicina līdzdalību, sekmē iekļaušanās sajūtu vai nodrošina izglītību kultūras un mediju lietotprasmes jomā. Tās var pievērsties arī sociālajiem apstākļiem un nevienlīdzībai, kas tiek uzskatīti par radikalizācijas virzītājspēku.
- **Sekundārā profilakse** attiecas uz personām vai grupām, kurām jau ir radikalizācijas pazīmes vai kuras ir identificētas kā pakļautas radikalizācijas riskam. Pasākumi ietver mentoringu, attiecību un saziņas uzlabošanu starp iestādēm un riska grupām, kā arī to, kā uzlabot izturētspēju tajās kopienās, kuras tiek uzskatītas par neaizsargātām.
- **Terciārā profilakse** ietver vēršanos pret personām vai grupām, kas jau ir iesaistījušās vardarbīgā ekstrēmismā. Mērķis ir mudināt viņus atteikties no ekstrēmistiskām idejām un/vai uzvedības. Šā līmeņa iniciatīvas parasti ir individuālas mentoringa programmas, ko īsteno dažādos kontekstos (cietumā, probācijas iestādē, sabiedrībā) un vairāku veidu dalībnieki (valdība, NVO).

1. attēls: PVE/CVE/Derad pasākumu jomas un to mērķa grupas

Uzzināt vairāk

- Busher, J. Malkki, L. & Marsden, S. (eds.) (2023). *Routledge Handbook on Radicalisation and Countering Radicalisation*. Routledge.
- Koehler, D. (2017). *Understanding Deradicalization: Methods, Tools and Programs for Countering Violent Extremism*. Routledge.
- Byrne-Diakun, R.M. (Ed.). (2016). *Countering Violent Extremism: Applying the Public Health Model*. Georgetown University, Center for Security Studies.
- [Introductory Guide: Countering Violent Extremism](#). CREST: Centre for Research and Evidence on Security Threats.

2. KAS IR UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTS NOVĒRTĒJUMS?

Novērtēšana vispārīgi nozīmē pēc iespējas sistemātiski un objektīvi novērtēt iniciatīvas īstenošanu vai ietekmi. To parasti veic, lai saprastu:

- Kā norit iniciatīvas īstenošana?
- Kādus rezultātus ir devusi iniciatīva?
- Vai iniciatīvas pamatā ir pamatoti pieņēmumi?

Novērtēšana nav tas pats, kas uzraudzība, lai gan šos terminus dažkārt lieto savstarpēji aizvietojoši. Novērtēšana nav arī tas pats, kas riska novērtējums. Teksta lodziņā 1. sīkāk aprakstīts, kā šie un citi saistītie termini tiek saprasti šajā e-rokasgrāmatā un kā tie atšķiras no novērtēšanas.

1 NOVĒRTĒŠANA UN CITI SAISTĪTIE TERMINI

Novērtēšana nozīmē pēc iespējas sistemātiski un objektīvi novērtēt iniciatīvu. Tā var analizēt, piemēram, tās rezultātus, efektivitāti, īstenošanas panākumus vai pamatā esošos pieņēmumus.

Uzraudzība attiecas uz nepārtrauktu un regulāru datu vākšanu visas iniciatīvas laikā. Uzraudzības mērķis ir dokumentēt un sekot līdzi tās progresam. Datus parasti vāc tie, kas īsteno iniciatīvu. Uzraudzība pati par sevi neietver novērtēšanu, taču uzraudzības laikā savāktos datus bieži var izmantot kā datus, lai veiktu novērtēšanu.

Riska novērtējumu PVE/CVE/Derad jomā visbiežāk izmanto, lai apzīmētu indivīda radikalizācijas riska novērtējumu. Ir izstrādāti vairāki riska novērtēšanas rīki, lai palīdzētu praktiķiem veikt šādus novērtējumus un tādējādi palīdzētu pieņemt lēmumus par labāko rīcības veidu konkrētajā situācijā.

Ietekmes novērtējums ir process, kas identificē un palīdz izprast iniciatīvas iespējamās sekas un ietekmi. To var veikt, lai informētu lēmumu pieņēmējus par tās iespējamo negatīvo ietekmi vai atklātu veidus, kā palielināt tās pozitīvo ietekmi. Ietekmes novērtējumus parasti veic, kad tiek plānoti vai vēlāk pārskatīti jauni tiesību akti vai politika, lai gūtu plašāku ieskatu par to, kāda veida ietekme tiem ir (piemēram, uz dzimumu līdztiesības jautājumiem, vidi vai bērniem).

Šī e-rokasgrāmata ir balstīta uz **pierādījumiem balstītas novērtēšanas (EBE)** principiem.

2 INDEED UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTA NOVĒRTĒJUMA (EBE) DEFINĪCIJA

Uz pierādījumiem balstīta novērtēšana ir “novērtēšanas plānošanas un īstenošanas process, kurā tiek integrēti pieejamie ārējie pierādījumi, profesionālās zināšanas un ieinteresēto personu vērtības, vēlmes un apstākļi” (INDEED D1.2).

Uz pierādījumiem balstīta novērtēšana būtībā ir pieeja novērtējumu plānošanai un veikšanai, kas pamatojas uz pierādījumiem balstītas prakses principiem :

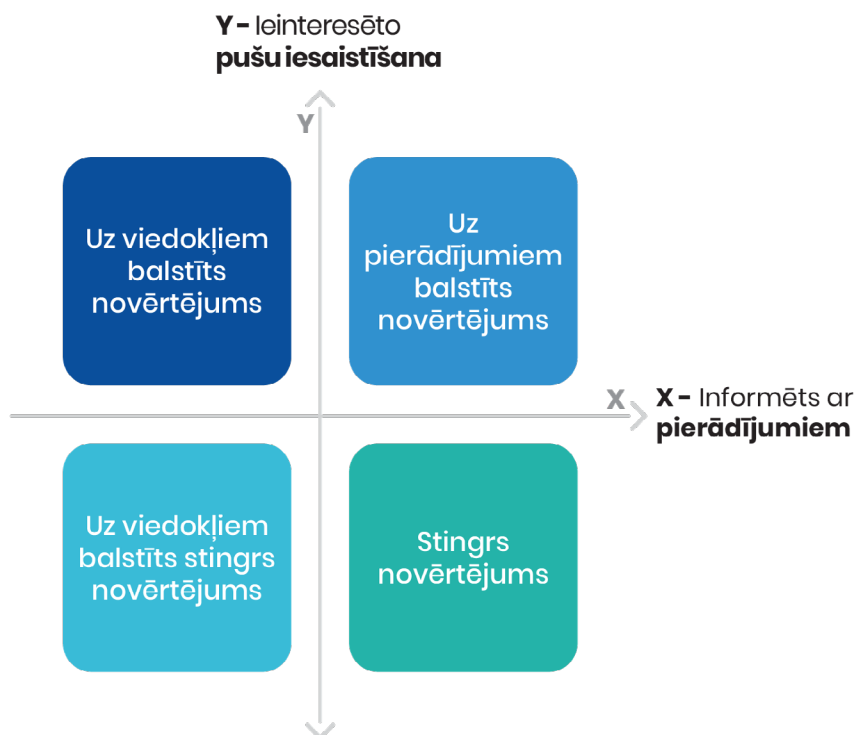
Principles of evidence-based practice

Pierādījumi - novērtēšana tiek plānota un veikta, izmantojot zināšanas par novērtēšanas praksi un metodēm. Turklāt tā ietver kvalitatīvu empīrisko datu analīzi (un bieži arī vākšanu).

Ieinteresētās personas - novērtējumā tiek ņemts vērā konteksts un galveno ieinteresēto personu vērtības, vajadzības, vēlmes un apstākļi. Tās mērķis ir atbalstīt novērtētās iniciatīvas vai, plašākā nozīmē, PVE/CVE/deradikalizācijas jomas apguvi un attīstību.

(Profesionāla) analīze - vērtētājam ir pietiekamas zināšanas gan par uz pierādījumiem balstītu vērtēšanas praksi, gan par PVE/CVE/Derad iniciatīvām, lai veiktu labi izstrādātu novērtējumu un izdarītu pamatotus secinājumus, pamatojoties uz sistemātisku datu analīzi. Vērtētājs ir arī labi sagatavots, lai veiktu novērtējumu objektīvi un ētiski.

Uz pierādījumiem balstīta novērtēšana atšķiras no uz viedokli balstīta novērtēšanas procesa, kura pamatā ir pieņēmumi vai intuīcija, nevis rūpīga iepazīšanās ar attiecīgajiem novērtēšanas projektu pētījumiem vai sistemātiska datu vākšana un analīze. Tas atšķiras arī no stingra novērtēšanas procesa, kas tiek plānots un īstenots, pienācīgi neņemot vērā ieinteresēto personu vēlmes vai pētāmās intervences kontekstu un īpašības. Pamatojoties uz šiem raksturojumiem, EBE jēdzienu var grafiski attēlot četru ideālo tipu matricā

2. attēls: Četri ideāli novērtēšanas veidi

Ja novērtēšana tiek izstrādāta un īstenota, izmantojot uz pierādījumiem balstītu pieeju, tas uzlabo tās kvalitāti un lietderību. Aktīva ieinteresēto personu iesaistīšana palīdz pārliecināties, ka novērtējums ir lietderīgs un atbilstošs, kā arī palielina iespēju, ka tā rezultāti tiks izmantoti. Rūpīga uzmanības pievēršana pierādījumiem nozīmē, ka novērtējums ir balstīts uz iespējami labākajām zināšanām un tajā izmantoti atbilstoši, reprezentatīvi un uzticami dati. Visbeidzot, uzmanības pievēršana profesionālajām zināšanām uzsver, cik svarīgi ir nodrošināt, lai īpaši vērtētājs, bet arī galvenās iesaistītās ieinteresētās personas, labi pārzinātu vērtēšanas praksi, iniciatīvu un tās kontekstu.

Uzzināt vairāk

- INDEED rezultāts D2.1 par uz pierādījumiem balstītas prakses un uz pierādījumiem balstīta novērtējuma pamatiem.
- INDEED E-rokasgrāmata 2 – Kā izstrādāt PVE/CVE un deradikalizācijas iniciatīvas un novērtējumus saskaņā ar uz pierādījumiem balstītas prakses principiem

3. KĀPĒC VĒRTĒT?

Novērtējumiem var būt liela nozīme veiksmīgu un efektīvu iniciatīvu izstrādē. Atsevišķu iniciatīvu novērtēšana stiprinās arī PVE/CVE/Derad jomas pamatus kopumā.

Vērtēšana atbalsta mācīšanos un attīstību

Vērtīgākā novērtēšanas loma ir palīdzēt iniciatīvā iesaistītajiem mācīties no panākumiem un neveiksmēm. Tā rezultātā tiek pieņemti labāki lēmumi un galu galā uzlabojas rezultāti. Novērtējums ir visnoderīgākais, ja tā rezultātus var izmantot iniciatīvas īstenotāji un ja tie nav saistīti ar lēmumiem par finansējumu, kas neizbēgami rada spiedienu uz panākumu pierādīšanu.

Novērtējumi liecina par iniciatīvas ieguldījumu

Novērtējumi var palīdzēt praktiķiem izskaidrot sadarbības partneriem un finansētājiem galvenos faktorus, kas padara viņu darbu veiksmīgu un tādējādi precizēt, kādi resursi un spējas ir nepieciešamas, lai turpinātu darbību. Tie var arī izcelt iniciatīvas praksi, vērtības un īpašo ieguldījumu PVE/CVE/Derad jomā.

Novērtējumi palielina pārredzamību un publisko atbildību

Daudzas PVE/CVE/Derad iniciatīvas finansē valsts iestādes, labdarības organizācijas vai fondi. Ir svarīgi spēt pierādīt, kam finansējums ir izmantots un nodrošināt, ka tas ir izmantots efektīvi. Novērtējumi var sniegt šāda veida informāciju un tādējādi palielināt iniciatīvas pārredzamību un publisko atbildību. Novērtējums nodrošina ne tikai publisko atbildību, jo tas dokumentē sasniegto, bet arī sniedz informāciju par to kā uzlabot iniciatīvu. Tādējādi tas var palīdzēt nākotnē vēl labāk izmantot resursus.

Novērtējumi palīdz veidot spēcīgāku pierādījumu bāzi PVE/CVE/Derad iniciatīvām

Uz pierādījumiem balstīta novērtēšana ir neatņemama daļa, veidojot uz pierādījumiem balstītu praksi – citiem vārdiem sakot, iniciatīvas, kas ir izstrādātas pamatojoties uz labākajām pieejamajām zināšanām par radikalizāciju un tās novēršanu. Pašlaik zinātniskās zināšanas par radikalizāciju un tās novēršanu joprojām ir ierobežotas. Joprojām nav skaidrs, kas un kādos apstākļos PVE/CVE/Derad jomā darbojas. Novērtējumi palīdzēs mums uzzināt vairāk, jo īpaši tad, kad rezultāti tiks publicēti, ļaujot pētniekiem, politikas veidotājiem un praktiķiem tos izmantot savā darbā.

4. KĀD PLĀNOT UN VEIKT NOVĒRTĒŠANU?

Par novērtējuma veikšanu nav iespējams sākt domāt pārāk agri. Ideālā gadījumā novērtēšanas plāns būtu jāizstrādā kopā ar pašu iniciatīvu.

Vislabākais laiks sākt domāt par to, kad un kā novērtēt iniciatīvu, ir tās plānošanas posmā. Tikai tādā veidā ir iespējams izstrādāt datu vākšanas un uzraudzības praksi, lai visi nepieciešamie pierādījumi būtu pieejami, kad pienāks laiks veikt novērtēšanu. Iespējams, būs iespējams veikt novērtējumus, kas sākotnēji nebija plānoti, taču būs daudz vairāk ierobežojumu attiecībā uz to, ko tieši un kā var novērtēt (vairāk par to sk. 2. INDEED E-Rokasgrāmatā).

PADOMS:

Ideālā gadījumā novērtējumi tiek plānoti kā daļa no iniciatīvas koncepcijas.

Vēl viens iemesls sākt domāt par novērtēšanu jau iniciatīvas plānošanas posmā ir tas, ka novērtēšanu var veikt no iniciatīvas sākuma posmiem līdz pat tās beigām.

Iniciatīvas **plānošanas posmā** ir iespējams novērtēt iniciatīvas īstenošanas plānu un pamatā esošos pieņēmumus. Šāda veida novērtēšanu sauc par formatīvo novērtēšanu. Ja iniciatīva vispirms tiek izmēģināta kā izmēģinājuma projekts ir iespējams to novērtēt. Šāda veida novērtējumu, ko veic pirms iniciatīvas galīgās versijas pieņemšanas, dažkārt sauc par iepriekšēju novērtējumu.

Iniciatīvas **īstenošanas laikā** ir iespējams novērtēt, kā norit īstenošana un vai iniciatīva darbojas, kā iecerēts. Šāda veida novērtēšanu sauc par procesa novērtēšanu. Novērtējumi var norādīt uz nepilnībām un to, kā uzlabot iniciatīvu. Kad iniciatīvas īstenošana jau kādu laiku turpinās, ir iespējams veikt arī pirmo īstermiņa rezultātu novērtējumu.

Pēc tam, kad iniciatīva ir pabeigta, ar novērtējuma palīdzību var noskaidrot, vai tā ir sasniegusi vēlamos mērķus un cik noturīga ir bijusi tās ietekme ilgtermiņā. Šāda veida novērtējumu sauc par rezultātu novērtējumu. Tas var būt noderīgs jaunu iniciatīvu plānošanā, un tas var sniegt nozīmīgu ieguldījumu joprojām diezgan ierobežotajās zināšanās par PVE/CVE/Derad iniciatīvu efektivitāti.

PADOMS:

INDEED E-Rokasgrāmatā 2 atradīsiet norādījumus, kā jau no paša sākuma iniciatīvas plānošanā iekļaut novērtēšanu.

5. KAM JĀVEIC NOVĒRTĒŠANA?

Vērtēšanā ir jāiesaista vairāki noteikti cilvēki un jānosaka viņu lomas. Katrā novērtējumā, protams, ir jābūt novērtētājam, bet aktīvi jāiesaista arī vairākas ieinteresētās personas.

Uz pierādījumiem balstīta pieeja novērtēšanai prasa, lai vērtētājs tiktu izvēlēts rūpīgi. Svarīgi ir arī izlemēt un precizēt, kā tieši tiks iesaistītas ieinteresētās personas, kādas būs to attiecības ar vērtētāju un kā tās visas sadarbosies.

5.1 VĒRTĒTĀJA IZVĒLE

Novērtēšanu var veikt gan ārējs, gan iekšējs vērtētājs. Vērtētājs var būt viena persona, bet var būt arī vērtēšanas ekspertu komanda.

Ārējais vērtētājs ir persona, kas nav iesaistīta iniciatīvā vai kurai nav nozīmīgu attiecību ar iniciatīvu. Ārējie vērtētāji parasti ir konsultanti vai akadēmiskie pētnieki.

Iekšējais vērtētājs ir persona, kas pašlaik ir iniciatīvas vai par to atbildīgās organizācijas/institūcijas daļa.

Tas, vai vēlams piesaistīt ārējo vai iekšējo vērtētāju, ir atkarīgs no konkrētās situācijas. Galvenie jautājumi, kas jāņem vērā, ir šādi:

1. tabula: Faktori, kas jāņem vērā, izvēloties vērtētāju

Ekspertu zināšanas no-vērtēšanā	Vērtētājam ir labi jāpārzina novērtēšanas modeļi un attiecīgās metodes. Iepriekšēja pieredze novērtējumu veikšanā ir vērtīga.
Zināšanas PVE/CVE/Derad jomā	Vērtētājam ir jābūt labai izpratnei par PVE/CVE/Derad kā politikas jomu un iniciatīvu veidiem.
Zināšanas par iniciatīvu un tās kontekstu	Vērtētājam ir jāpārzina konteksts, kurā tiek īstenota iniciatīva, kā arī pati iniciatīva.
Objektivitāte un interešu konflikti	Vērtētājam jāspēj analizēt iniciatīvu objektīvi, un tādējādi viņam nedrīkst būt interešu konflikta ar novērtēšanu vai iniciatīvu.

Piekluve datiem	Vērtētājam jābūt piekļuvei visiem novērtēšanai nepieciešamajiem datiem (vai jābūt iespējai tos savākt).
Izmaksas/resursi un pieejamība	Vērtētājam jābūt pietiekamiem resursiem un laikiem, lai veiktu uzdevumu.
Uzticamība	Vērtētājam ir jābūt spējīgam iegūt to cilvēku uzticību, kuru sadarbība ir nepieciešama novērtējuma veikšanai.
Izmantošana	Vērtētājam jābūt uzticamībai un komunikācijas prasmēm, kas paver ceļu rezultātu izmantošanai.

Tradicionāli ārēja vērtētāja piesaistīšana tiek uzskatīta par vēlamo variantu, jo tiek uzskatīts, ka tā padara vērtēšanu objektīvāku un taisnīgāku. Tomēr ir arī apsvērumi, kas liecina par labu iekšējam vērtētājam. Piemēram, iekšējais vērtētājs bieži vien labāk pārzina iniciatīvu un kontekstu, viņam var būt labāka piekļuve datiem un viņš var labāk veidot uzticību ar galvenajām ieinteresētajām personām. Tiek arī uzskatīts, ka novērtējuma rezultāti, ja novērtējumu veic iekšējais vērtētājs, visticamāk, tiks izmantoti.

Parasti ārējais vērtētājs ir ieteicamākais variants, ja mērķis ir novērtēt iniciatīvas efektivitāti (rezultātu novērtējums) un/vai, ja novērtējuma rezultātiem būs būtiska ietekme uz iniciatīvas nākotni. Ja novērtējuma mērķis ir saprast, kā iniciatīva ir īstenota (procesa novērtējums) un/vai tas tiek veikts mācību nolūkos, var izvēlēties arī iekšējo novērtējumu.

5.2. IEINTERESĒTO PUŠU IESAISTĪŠANA

Uz pierādījumiem balstītam novērtējumam katrā novērtēšanas procesa posmā rūpīgi jāiekļauj ieinteresēto personu vajadzības, vērtības un apstākļi. Tādējādi pēc definīcijas tā veicina uz ieinteresētajām personām orientētu pieeju novērtēšanai. Šāda pieeja savukārt var izpausties dažādos veidos, tostarp kā sadarbības, līdzdalības vai pilnvarojuma novērtējums.

Sadarbības novērtējumā, vērtētājs veido pastāvīgu sadarbību ar ieinteresētajām personām visā novērtēšanas procesā, vienlaikus saglabājot atbildību par procesu. Šāds sadarbības novērtējums var palīdzēt vērtētājam labāk izprast un reaģēt uz ieinteresēto personu vajadzībām, vērtībām un apstākļiem dažādos novērtēšanas procesa posmos, tostarp sagatavošanas, izstrādes, īstenošanas un izmantošanas posmos.

Veicot **līdzdalības novērtējumu**, vērtētājs un ieinteresētās personas kopīgi kontrolē novērtēšanas procesu. Šāda pieeja var ietvert kopīgu lēmumu pieņemšanu par novērtējuma mērķiem, izstrādi un datu vākšanas procesu, kā arī kopīgu novērtējuma īstenošanu un izmantošanu. Šis process ļauj ieinteresētajām personām ne tikai

paust savas vajadzības un vērtības, bet arī aktīvi integrēt tās novērtēšanas procesā, izmantojot kopīgas izstrādes procedūras.

Pilnvarojuma novērtējumā, novērtētājs uzskata, ka ieinteresētās personas (piemēram, iniciatīvas personāls, dalībnieki) kontrolē novērtēšanas procesu, vienlaikus uzņemoties trenera vai kritiska drauga lomu. Šāda veida novērtējumā ieinteresētās personas galu galā ir atbildīgas par svarīgu lēmumu pieņemšanu (piemēram, par novērtējuma mērķiem, struktūru un datu vākšanu). Tās arī veic un turpina kontrolēt novērtējuma īstenošanu un turpmākos pasākumus. Tādējādi pilnvarojuma novērtējums ne tikai aicina ieinteresētās personas izteikt un integrēt savas vajadzības, vērtības un apstākļus, bet arī pilnībā uzņemties atbildību par novērtēšanas procesu.

Kopā sadarbības, līdzdalības un pilnvarojuma novērtējumi atspoguļo dažādās ieinteresēto personu iesaistes formas novērtēšanas procesā. Lai gan šīs pieejas ievērojami atšķiras pēc ieinteresētajām personām piešķirtās lomas, tās visas var izmantot, lai stiprinātu ieinteresēto personu vajadzību, vērtību un apstākļu integrāciju visos novērtēšanas procesa posmos. Katra no tām šajā ziņā sola stiprināt novērtējuma iekļautību, radīt uzticību starp vērtētāju un ieinteresētajām personām un uzlabot organizācijas apsvērumus un mācīšanos. Ja tie visi ir labi īstenoti, tie visi var būt piemēroti uz pierādījumiem balstīta novērtējuma īstenošanai.

6. GALVENIE NOVĒRTĒŠANAS VEIDI

Formatīvs
novērtējums

Procesa
novērtējums

Rezultātu
novērtējums

Citi novērtējuma
veidi

Pastāv neskaitāmi novērtēšanas veidi, kas atšķiras viens no otra, mērķu, metožu, laika un darbības jomas ziņā. Turpmāk iepazīstināsim ar trim galvenajiem novērtēšanas veidiem. Visus šos veidus var īstenot, izmantojot uz pierādījumiem balstītu pieeju novērtēšanai, kas aprakstīta INDEED E-Rokasgrāmatā 2 un izmantojot INDEED novērtēšanas rīku.

6.1 FORMATĪVĀ NOVĒRTĒŠANA

Formatīvo novērtēšanu parasti veic kā daļu no plānošanas procesa pirms īstenošanas uzsākšanas, taču to var veikt arī jau notiekošām iniciatīvām, kad tās tiek koriģētas. Tas ir veids, kā novērtēt iniciatīvas koncepciju vai plānu.

Formatīvajā novērtējumā sistemātiski aplūko (plānoto) iniciatīvu – ko tā paredz, kā tiks sasniegti tās mērķi un uz kādiem pieņēmumiem tā balstās. Tā var parādīt, vai var sagaidīt, ka iniciatīvas īstenošanas plāns nodrošinās plānotos rezultātus, un kā šo plānu varētu uzlabot.

Formatīvais novērtējums var izpausties arī kā plānotās iniciatīvas izmēģinājuma īstenošana, kas ļaus pārbaudīt iepālanos uzdevumus un aktivitātes un pārbaudīt to pareizību un efektivitāti.

Metožu un datu ziņā var izmantot zinātniskas publikācijas par radikalizāciju un deradikalizāciju, lai novērtētu, vai iniciatīvas pieņēmumi ir pamatoti ar esošajiem pierādījumiem. Vēl viena izplatīta metode ir veikt intervijas un aptaujas ar galvenajām ieinteresētajām personām, lai noskaidrotu viņu viedokli par iniciatīvas plānu. Tā var arī ietvert datu vākšanu un analīzi par iniciatīvas kontekstu, lai redzētu, vai tā atbilst vajadzībām, kurām tā paredzēta.

Tipiski jautājumi, uz kuriem formatīvie novērtējumi var sniegt atbildes, ir šādi:

- Vai iniciatīvas plāns ir balstīts uz pamatotiem pieņēmumiem par radikalizāciju un tās novēršanu?
- Kāda veida pasākumi būtu jāīsteno?
- Vai iniciatīvas plāns atbilst vajadzībām, kuras paredzēts apmierināt ar iniciatīvu?
- Vai izmēģinājuma projekts darbojas, kā paredzēts?

3 PROGRAMMAS “SAPRAST=CIEŅĪT” FORMATĪVĀ NOVĒRTĒJUMA PIEMĒRS

SAPRAST=CHANGE” ir izglītojoša programma, ko izstrādājusi Dr. Marzena Kordaczuk Wąs un īsteno Polijas iekšējās drošības platforma, lai novērstu radikalizāciju, kas noved pie diskriminācijas un naida runas.

Mērķi un mērķa grupa: Iniciatīvas mērķis ir veicināt uzvedību bez jebkāda veida radikālisma, diskriminācijas un naida runas vidusskolu skolēnu un skolotāju vidū, kā arī vecāku un vietējās kopienas vidū.

Aktivitātes: Izglītojošas aktivitātes (semināri, diskusijas, tematiskās dienas), dzīves prasmju apmācība (psiholoģiskās un sociālās prasmes, stresa un agresijas pārvarēšana, paškontroles veidošana) un brīvā laika aktivitātes.

Novērtētājs: Ārējais vērtētājs (akadēmiskais pētnieks)

Novērtēšanas mērķis: Iniciatīvas izmēģinājuma projekta īstenošanas laikā un pēc tās tika veikts formatīvais novērtējums. Mērķis bija noskaidrot, vai iniciatīva ir īstēnota pareizi un efektīvi. Novērtējumā tika aplūkoti arī pamatā esošie pieņēmumi un īstenošanas plāns.

Metodes: Intervijas ar programmas īstenošanas komandu un skolu pārstāvjiem.

Rezultāti: Kopumā tika secināts, ka iniciatīva ir labi plānota un reālistiska. Novērtējumā tika sniegti dažī ieteikumi par to, kā varētu vēl vairāk uzlabot iniciatīvas saturu un organizāciju.

Plašākai informācijai: Polijas platforma iekšzemes drošībai. Understand = Respect (SAPRAST = CIEŅĪT, poļu un angļu valodā)

6.2 PROCESA NOVĒRTĒŠANA

Procesa novērtējumā aplūko, kā iniciatīva darbojas praksē. To parasti veic, lai noskaidrotu, vai iniciatīva tiek īstenota saskaņā ar sākotnējo plānu, un lai uzzinātu, kā to var uzlabot. Tajā var pievērst uzmanību dažādiem īstenošanas aspektiem, un tā var sniegt daudz noderīgas informācijas, kas var palīdzēt uzlabot iniciatīvu nākotnē.

Lai veiktu procesa novērtējumu, ir nepieciešami dati par iniciatīvas īstenošanas plānu un faktisko iniciatīvas īstenošanu. Iniciatīvas īstenošanas plāns kopā ar diskusijām ar galvenajām ieinteresētajām personām nosaka kritērijus, pēc kuriem jānovērtē īstenošana. Šie kritēriji var būt, piemēram, organizēto mācību kursu vai pasākumu skaits vai mācību kursu vai pasākumu dalībnieku skaits. Kritērijiem nav jābūt izmērāmiem skaitļos; tie var ietvert arī, piemēram, dalībnieku apmierinātību ar programmu, vai sadarbību starp dažādiem iniciatīvas īstenošanā iesaistītajiem partneriem.

Tipiski jautājumi, uz kuriem procesa novērtēšana var sniegt atbildes, ir šādi:

- Kā norit iniciatīvas īstenošana?
- Vai iniciatīva (vai daži no tās pasākumiem) tiek īstenota saskaņā ar plānu?
- Cik labi iniciatīva ir sasniegusi savu mērķgrupu?
- Kā dalībnieki izjūt iniciatīvu?
- Kā galvenās ieinteresētās personas sadarbojas, lai sasniegtu mērķus?
- Cik lielā mērā iniciatīvas īstenošanā ir iesaistītas galvenās ieinteresētās personas?
- Vai iniciatīvas īstenošanā ir bijuši kādi šķēršļi?

4 MULTI AĢENTŪRU DARBA (MAW) PROCESA NOVĒRTĒJUMS BEĻĢIJĀ, NĪDERLANDĒ UN VĀCIJĀ

Iniciatīva: Iniciatīva “Multi aģentūru darbs” (MAW) Beļģijā, Nīderlandē un Vācijā. Šīs multi aģentūru platformas ir izveidotas, lai novērstu radikalizāciju un vardarbīgu ekstrēmismu.

Novērtētājs: Ārējais vērtētājs (akadēmiskie pētnieki no IRCP, Gentes Universitātes)

Novērtēšanas mērķis: Novērtējums tika veikts kā (reālistisks) procesa novērtējums, kura mērķis bija noskaidrot, “kas un kādos apstākļos darbojas”. Tajā tika analizēta multi aģentūru pieejas īstenošana un dažādu iesaistīto aģentūru sadarbība. Tas tika darīts, lai noteiktu jomas, kurās nepieciešami uzlabojumi, un saprastu, kā mehānisms darbojas.

Datu vākšanas metodes:

Sistemātisks literatūras pārskats – izmantots, lai noteiktu novērtējuma rādītājus.

Darbs uz vietas vienā pilsētā katrā valstī, tostarp līdzdalības novērošana MAW sanāksmēs, daļēji strukturētas intervijas ar dažādiem dalībniekiem un fokusa grupas, lai izpētītu trūkstošos elementus.

Datu analīzes metodes: Kvalitatīvie dati, kas iegūti daļēji strukturētās intervijās, tika analizēti, izmantojot SWOT (stiprās un vājās puses, iespējas un draudi) sistēmu, lai noteiktu MAW iekšējās stiprās un vājās puses un ārējās iespējas un draudus. Kvalitatīvie dati, kas iegūti gan novērojumos, gan intervijās, tika pārbaudīti, salīdzinot tos ar sistemātiskā literatūras apskatā izstrādātajiem procesa rādītājiem.

Rezultāti: Svarīgākais faktors labai multi aģentūru sadarbībai bija uzticēšanās. Visās analizētajās valstīs bija problēmas ar profesionālo noslēpumu un izmeklēšanas slepenību, kā arī ar cilvēkresursu trūkumu. Ļoti svarīga izrādījās MAW struktūras koordinators loma. Pandēmija, sociālās pārmaiņas un jaunas radikalizācijas formas tika uzskatītas par ārējiem draudiem. Novērtējuma rezultātu un ieteikumu ietvaros tika izstrādāts tiešsaistes pašnovērtējuma rīks vietējiem praktizējošiem speciālistiem (<https://emmascan.eu/>).

Plašākai informācijai: Hardyns, W., Klima, N., & Pauwels, L. (red.). (2022). Evaluation and mentoring of the multi-agency approach to violent radicalisation in Belgium, the Netherlands and Germany. Antverpene: Maklu.

6.3 REZULTĀTU NOVĒRTĒŠANA

Rezultātu novērtējums ļauj novērtēt iniciatīvas **ietekmi**. Tas ir izplatīts veids, kā noteikt vai iniciatīva ir sasniegusi savus mērķus un radījusi paredzēto rezultātu. Līdzīgi kā procesa novērtējumam ir jābūt noteiktiem kritērijiem, lai novērtētu vai iniciatīva ir bijusi efektīva, vai ne. Bieži vien ir nepieciešama arī informācija par situāciju pirms iniciatīvas īstenošanas uzsākšanas.

Rezultātu novērtēšanu var veikt vairākos veidos atkarībā no tās mērķiem. Ja novērtējumā ir svarīgi noskaidrot, kā dalībnieki izjūt iniciatīvas iznākumu vai cik lielas pārmaiņas iniciatīva ir radījusi, bieži vien vislabākā izvēle ir kvalitatīvās metodes (piemēram, intervijas, aptaujas). Ja mērķis ir pierādīt, ka iecerēto rezultātu ir radījusi iniciatīva, var izmantot kvantitatīvas metodes, lai pārbaudītu, kāda veida un cik liela ir bijusi intervences ietekme un kura intervences iezīme vai dimensija šķiet visizdevīgākā. Atkarībā no izmantotās metodes atšķiras kvantitatīvā iznākuma novērtējuma pierādījumu līmenis (t.i., cik ticami ir secinājumi, ko var izdarīt balstoties uz to). Visspēcīgākos pierādījumus iegūst ar randomizētiem kontrolētiem pētījumiem.

Ir svarīgi atzīmēt, ka kvantitatīvās un kvalitatīvās novērtēšanas metodes papildina viena otru. Tomēr viena nevar aizstāt otru. Ar kvalitatīvajām metodēm nevar izdarīt cēloņsakarīgus secinājumus par intervences ietekmi. No otras puses, kvantitatīvās metodes parasti neļauj izpētīt, kā indivīdi ir pieredzējuši intervenci.

Tipiski jautājumi uz kuriem var atbildēt rezultātu novērtēšana ir šādi:

- Kāda ir iniciatīvas ietekme?
- Vai iniciatīvas mērķi un rezultāti tika sasniegti?
- Cik lielā mērā pēc dalības iniciatīvā mainījās mērķa grupas zināšanas, prasmes, attieksme un uzvedība? Kā tas ir salīdzinājumā ar pārmaiņām, kas novērotas to personu vidū, kuras nepiedalījās iniciatīvā?
- Vai bija kāda neparedzēta ietekme uz mērķa grupu vai kontekstu?

5 AGGREDI REZULTĀTU NOVĒRTĒJUMS HELSINKI, SOMIJĀ

Iniciatīva: Aggredi

Iniciatīvas mērķi un mērķa grupa: Aggredi ir NVO (HelsinkiMissio) vadīta iniciatīva, kuras mērķis ir mazināt recidīvismu starp 18-49 gadus veciem likumpārkāpējiem, kuri notiesāti par vardarbību uz ielas. Tā piedāvā mentoringu un praktisku palīdzību ar mērķi atbalstīt reintegrāciju sabiedrībā.

Novērtētājs: Somijas Valsts tiesību politikas pētniecības institūta pētnieki.

Novērtēšanas mērķis: noskaidrot, vai iniciatīvai ir izdevies samazināt klientu recidīvismu.

Metode: Kvantitatīvs pētījums, kurā salīdzināja recidīvismu starp 1) klientiem, kuri pabeidza Aggredi programmu, 2) klientiem, kuri piedalījās, bet pameta programmu, 3) likumpārkāpējiem, kuriem tika piedāvāts piedalīties programmā, bet kuri atteicās un 4) salīdzinošo grupu, kurā bija līdzīgi likumpārkāpēji, kas nav bijuši iesaistīti Aggredi programmā.

Rezultāti: Novērtējums liecina, ka to personu vidū, kas pabeidza programmu, recidīvisms ir daudz zemāks nekā to personu vidū, kas programmu pameta. Tā arī parādīja, ka, jo ilgāk cilvēks piedalījās programmā, jo zemāks bija recidīvisma līmenis. Metodoloģisku grūtību dēļ bija grūti pārliecinoši pierādīt, ka novērotais zemākais recidīvisma līmenis ir saistīts ar dalību programmā.

Plašākai informācijai: [Aggredi programmas novērtējuma ziņojums](#) (somu valodā).

6.4 CITI NOVĒRTĒŠANAS VEIDI

Ekonomiskais
novērtējums

Reālistisks
novērtējums

Izmantošanas
novērtējums

Uz mērķiem
balstīts
novērtējums

Novērtējums
bez mērķiem

Papildus iepriekš minētajiem trim vispārīgajiem vērtēšanas veidiem bieži tiek minēti vēl daudzi specifiski vērtēšanas veidi. Zemāk ir sniegti daži piemēri:

Ekonomiskais novērtējums

Ekonomiskais novērtējums ir noderīgs, lai pārbaudītu saistību starp **izmaksām** un iniciatīvas **efektivitāti**. Piemēram, ļoti efektīva iniciatīva var būt ļoti dārga un tāpēc nepraktiska īstenošanai, vai arī iniciatīvai var būt zemas izmaksas, bet tā var būt neefektīva.

Šo novērtēšanas veidu galvenokārt izmanto finansētāji, lai noskaidrotu iniciatīvas finansiālo vērtību un politikas veidotāji, lai noteiktu un salīdzinātu dažādu iniciatīvu izmaksas. Arī iniciatīvas administratori un īstenotāji var mainīt intervenci, ja tā rada pārāk lielus izdevumus.

Tipiski jautājumi, uz kuriem var atbildēt, veicot ekonomisko novērtējumu, ir šādi:

- Kādi ir iniciatīvai izmantotie resursi?
- Kā tiek izmantoti resursi?
- Kā izmaksas tiek pārvērstas rezultātos?

Reālistisks novērtējums

Reālistiskais novērtējums ir novērtējuma veids, kas koncentrējas uz iniciatīvas rezultātu “kā” un “kāpēc”, identificējot **pamatā esošos mehānismus, kas izraisa iniciatīvu noteiktu rezultātu rašanos**. Tas ir īpaši noderīgs, lai saprastu, kā iniciatīva darbojas dažādos kontekstos un kādos apstākļos, jo tā cenšas izskaidrot, kāpēc iniciatīva dažos gadījumos darbojas, bet citos nē.

Tipiski jautājumi, uz kuriem var atbildēt reālistisks novērtējums, ir šādi:

- Kādi ir konteksta faktori, kas ietekmē iniciatīvas efektivitāti?
- Kādas iniciatīvas stratēģijas ir visefektīvākās?
- Kādām darbībām ir vislielākā ietekme?
- Kādi faktori padara iniciatīvu veiksmīgu noteiktos kontekstos, bet ne citos?

Izmantošanas novērtējums

Uz izmantošanu vērsta novērtējuma pamatā ir ideja, ka novērtējuma **rezultātiem ir jābūt noderīgiem tā primārajiem paredzētajiem lietotājiem** un secinājumi ir jāizmanto. Šā iemesla dēļ šāda veida izvērtējums jāveido tā, lai secinājumi tiktu izmantoti, un izvērtējuma lietotāju iesaiste ir nepieciešama jau izvērtējuma plānošanas posmā.

Izmantošanas novērtējumu var izmantot kopā ar iepriekš aprakstītajiem formatīvajiem, procesa un rezultātu novērtējumiem un dažādām metodēm atkarībā no paredzēto lietotāju vajadzībām. Metode būs atkarīga no datiem, kas nepieciešami, lai atbildētu uz galvenajiem novērtējuma jautājumiem un no vispiemērotākās metodes šo secinājumu sniegšanai.

Uz mērķiem balstīts novērtējums

Uz mērķiem balstītā novērtēšanā tiek vērtēts, vai iniciatīva **virzās uz mērķu kopumu**, kas ir SMART (Konkrēts, Izmērāms, Sasniedzams, Būtisks un Savlaicīgs). Šo novērtējumu izmanto iniciatīvas finansētājiem vai īstenotājiem, lai pierādītu, ka iniciatīva virzās uz mērķiem par kuriem tika panākta vienošanās iniciatīvas plānošanas posmā. Noteiktie mērķi netiek apšaubīti.

Tipiski jautājumi, uz kuriem var atbildēt veicot uz mērķi balstītu novērtēšanu, ir šādi:

- Vai iniciatīva ir sasniegusi savus mērķus un uzdevumus?
- Vai mērķi tika sasniegti iniciatīvas rezultātā vai citu ārējo faktoru dēļ?

Novērtējums bez mērķiem

Novērtējums, kurā nav izvirzīti mērķi, analizē iniciatīvas rezultātus, neakcentējot nevienu atsevišķu mērķi. Vērtētājs pat nezina iniciatīvas mērķus un uzdevumus. Novērtējumā tiek analizēti iniciatīvas rezultāti un ietekme, nevadoties pēc kāda konkrēta iepriekš noteikta mērķa. Šādā veidā vērtētājs nav nedz neobjektīvs, nedz arī to ietekmē kādas gaidas. Novērtētājam ir jābūt ārējam un viņam nav jāpazīst organizācija vai iniciatīva.

Novērtēšanā bez mērķiem tiek aplūkoti iniciatīvas radītie neparedzētie rezultāti un izmaiņas, kā arī var identificēt pozitīvās un negatīvās blakusparādības. To izmanto, ja iniciatīvai nepieciešams strādāt sarežģītā vidē un mērķi ir neskaidri.

Tipiski jautājumi, uz kuriem var atbildēt novērtējums bez mērķa, ir šādi:

- Kādi ir iniciatīvas rezultāti?
- Vai rezultātus var attiecināt uz iniciatīvu?
- Vai ietekme ir pozitīva vai negatīva?

6.5 NOVĒRTĒŠANAS VEIDU KOMBINĒŠANA

Vienā novērtējumā ir iespējams apvienot dažādus novērtēšanas veidus. Tas prasa vairāk resursu, bet var dot arī noderīgākus un nozīmīgākus rezultātus. Diezgan bieži tiek kombinēts rezultātu un procesa novērtējums un tas var būt noderīgi, jo īpaši tad, ja tiek meklēts skaidrojums, kāpēc iniciatīva sasniedza vai nesasniedza vēlamā rezultātu. Procesu un iznākuma novērtējuma apvienošana var palīdzēt, piemēram, noteikt, cik lielā mērā vēlamā iznākuma nesasniegšanas iemesls bija slikta īstenošana vai nepilnības tās koncepcijā.

Uzzināt vairāk

Plašāka informācija par formatīvajiem, procesa un rezultātu novērtējumiem:

- Evaluation toolbox. [Types of evaluation](#).
- BetterEvaluation. [What is evaluation?](#)
- James Bell Associates. (2018). [Formative evaluation toolkit: A step-by-step guide and resources for evaluating program implementation and early outcomes](#). Washington, DC: Children's Bureau, Administration for Children and Families, U.S. Department of Health and Human Services.
- Thompson, S. & Leroux, E. (2023). Lessons learned from dual site formative evaluations of Countering violent extremism (CVE) programming coiled by Canadian police. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 18(1).

Plašāka informācija par citiem novērtēšanas veidiem:

- MEASURE Evaluation. [Economic Evaluation](#).
- WHO. [Economic Evaluations](#).
- BetterEvaluation. [Realist Evaluation](#).
- BetterEvaluation. [Utilisation-focused evaluation](#).
- Patton, M. Q. (2008). *Utilization-focused evaluation* (4th ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Youker, B. W., & Ingraham, A. (2014). Goal-free evaluation: An orientation for foundations' evaluations. *The Foundation Review*, 5(4).

7. NOVĒRTĒŠANAS MODEĻI UN METODES

Vērtēšana ietver vairāku lēmumu un izvēļu pieņemšanu. Viens no galvenajiem lēmumiem, veicot novērtēšanu, ir izvēlēties piemērotu novērtēšanas plānu un metodes. Novērtējuma veids nosaka novērtējuma virzienu, bet tas vēl nenosaka, kā novērtējums tiks veikts. Novērtēšanas koncepcija nosaka novērtējuma vispārējo struktūru un darbības jomu. Vērtēšanas metodes to papildina, nosakot, kā tiks vākti un analizēti dati (sk. 1. tabulu).

1. tabula: Galvenie lēmumi novērtēšanas plānošanā

Novērtēšanas veids	
Izvēlēts pamatojoties uz novērtēšanas mērķiem Formatīvais, procesa, rezultātu u.c.	
Novērtēšanas dizains	
Nosaka novērtēšanas darbības jomu un struktūru	
Datu vākšanas metodes	Datu analīzes metodes
Kādi dati tiks izmantoti un kā tie tiks vākti	Kā savāktie dati tiks analizēti, lai izdarītu secinājumus.

Kura novērtēšanas struktūra un metodes ir vispiemērotākās ir atkarīgs no novērtēšanai izvirzītajiem mērķiem, darbības jomas un pieejamajiem resursiem. Šajā nodaļā sniegts īss pārskats par dažiem izplatītākajiem novērtēšanas modeļiem un datu vākšanas un analīzes metodēm.

7.1 NOVĒRTĒŠANAS MODEĻI

Novērtējuma modelī ir precizēta **novērtējuma pamatstruktūra**. Tas nosaka, piemēram, vai novērtējumā galvenā uzmanība tiks pievērsta situācijas analīzei vienā laika posmā vai arī tiks salīdzināta situācija dažādos laika posmos. Vēl viens būtisks lēmums ir par to vai novērtējumā uzmanība tiks pievērsta tikai pašai iniciatīvai, vai arī tiks izmantotas salīdzinošās grupas.

Dažus novērtēšanas modeļus ir diezgan viegli īstenot, savukārt citiem ir nepieciešamas profesionālas zināšanas un padziļinātas zināšanas par zinātniskajām metodēm. Šajā sadaļā ir iekļauti daži no visbiežāk izmantotajiem novērtēšanas modeļiem, sākot no mazāk sarežģītiem un beidzot ar sarežģītākiem.

Gadījuma izpētes modelis

Novērtējumā, izmantojot gadījumu izpēti, tiek apkopota **padziļināta informācija par nelielu skaitu gadījumu** (piemēram, dažiem iniciatīvas dalībniekiem). Tie var sniegt detalizētas un bagātīgas zināšanas par iniciatīvas darbību un (neparedzētām) sekām. Ir svarīgi atzīt, ka gadījumu izpētei ir arī daži būtiski ierobežojumi. **Gadījuma pētījumā iegūtie secinājumi parasti nav reprezentatīvi vai vispārīgi.** Reti kad ir iespējams zināt, vai neliela skaita dalībnieku pieredze, kas intervēti novērtējuma vajadzībām, atspoguļo iniciatīvu dalībnieku pieredzi kopumā.

Gadījuma izpēte ir **īpaši noderīga, ja piekļuve datiem ir ierobežota.** Dažkārt gadījumu izpēte var būt vienīgais pieejamais novērtēšanas veids. Gadījumu izpēte ir arī ļoti noderīga, lai formulētu hipotēzes un novērtējuma jautājumus, kurus vēlāk varētu pētīt, izmantojot sarežģītākus novērtējuma modeļus. Sniedzot dziļāku ieskatu iniciatīvas darbībā, tie var būt arī labs papildinājums novērtējumiem, kuros citādi izmanto kvantitatīvas metodes un skaitliskus rādītājus.

6 GADĪJUMA IZPĒTES PLĀNA PIEMĒRS

Cherney un Belton (2020) sociālās reintegrācijas programmas (PRISM) izpētei izvēlējās gadījuma pētījuma modeli. Viņi koncentrējās tikai uz trim klientiem, par kuriem bija pieejami pietiekami dati, lai pētītu progresu laika gaitā.

Novērtējumā tika novērtēta PRISM ietekme, apkopojot informāciju par indivīdu viedokļiem dažādos laika posmos. Nepieciešamā informācija tika iegūta, izmantojot vairākas datu vākšanas metodes, tostarp intervijas ar PRISM darbiniekiem un pašiem indivīdiem, PRISM psihologu aizpildīto progresu ziņojumu pārskatīšanu un PRISM darbinieku sastādītās klientu gadījumu piezīmes. Datu analīzei tika izmantota kvalitatīvā satura analīze. Secinājumi parādīja, kur katrs klients ir guvis panākumus un kur nepieciešami uzlabojumi.

Plašākai informācijai: Cherney, A., & Belton, E. (2020). Assessing intervention outcomes targeting radicalised offenders: Testing the pro integration model of extremist disengagement as an evaluation tool. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 13(3), 193–211.

Šķērsgriezuma modelis

Novērtējumā, kurā izmanto šķērsgriezuma modeli, tiek vākti dati no pēc iespējas lielāka cilvēku skaita (piemēram, no cilvēkiem, kas īsteno iniciatīvu vai piedalās tajā) vienā konkrētā laika posmā, parasti izmantojot aptauju. Šāda plāna izmantošana ļauj vākt datus no liela pētāmo personu kopuma un salīdzināt atšķirības starp grupām. Piemēram, ir iespējams analizēt vai personas, kas piedalījās iniciatīvā, atšķiras no citiem pētījuma dalībniekiem attiecībā uz kādu ar iniciatīvas mērķiem saistītu aspektu (piemēram, attieksmi vai uzvedību).

Tāpēc šķērsgriezuma dizains var **radīt noderīgu “momentuzņēmumu” par iniciatīvas darbību, uztveri vai potenciālo ietekmi.** Tas ir īpaši piemērots procesa novērtēšanai. Attiecībā uz rezultātu novērtējumiem tas nav ideāls risinājums. Tas ir tāpēc, ka īsais laika periods apgrūtina ietekmes novērtēšanu un kontroles grupas trūkums ierobežo

novērtējuma spēju noteikt cēloņsakarību starp iniciatīvu un tās ietekmi. Turklāt atšķirības starp iniciatīvas dalībniekiem un citiem pētījuma dalībniekiem var būt arī citu faktoru, nevis iniciatīvas un tās ietekmes (t.i., atlases novirzes) dēļ. Iespējams, ka iniciatīvas dalībnieki daudzējādā ziņā atšķiras no citiem un to var nebūt iespējams ņemt vērā pētījumā.

7 ŠĶĒRSGRIEZUMA MODEĻA PIEMĒRS

Dunn un citi novērtēja Austrālijas NSW policijas Radikalizācijas apkarošanas stratēģiju, kas ietvēra kopienas iesaistīšanas iniciatīvu ar musulmaņu kopienām Sidnejā. Novērtētāji bija akadēmiskie pētnieki, kas strādāja kopā ar NSW policijas iekšējiem darbiniekiem. Iniciatīvu novērtēja analizējot datus, kas iegūti veicot vienreizēju aptauju starp kopienu locekļiem, uz kuriem bija vērsta iniciatīva. Aptaujā tika apkopoti dati par Sidnejas musulmaņu informētību par NSW policijas iesaistīšanās iniciatīvu un viņu informētību par šo iniciatīvu, kā arī par uzticēšanos, sadarbību un priekšstatiem par NSW policiju.

Pētījums parādīja, ka iniciatīvai izdevās izveidot tiešu kontaktu ar kopienu, ilgstošas attiecības un spēcīgu kopienas informētību. Respondenti ieteica palielināt kontaktu, uzlabot redzamību un stiprināt partnerības.

Plašākai informācijai: Dunn, K. M., Atie, R., Kennedy, M., Ali, J. A., O'Reilly, J., & Rogerson, L. (2016). Can you use community policing for counter terrorism? Evidence from NSW, Australia. *Police Practice and Research*, 17(3), 196–211.

Garenvirziena modelis

Lai **novērtētu iniciatīvas ietekmi laika gaitā**, parasti izmanto garengriezuma modeli. Visizplatītākajā garengriezuma pētījumā vērtētājs vāc datus no dalībniekiem divos vai vairākos laika posmos pirms un pēc iniciatīvas sākuma. Šāda garengriezuma modeļa izmantošana var būt spēcīgs instruments, lai novērtētu iniciatīvas īstermiņa un ilgtermiņa ietekmi, kā arī tās pareizu darbību. Tā kā tam nepieciešami dažādos laika posmos savākti dati, tā īstenošanai nepieciešams ilgāks laika posms. Tomēr, pamatojoties uz šādu garengriezuma modeli, nevar izdarīt cēloņsakarīgus secinājumus par iniciatīvas efektivitāti. Galvenais ierobežojums ir saistīts ar hipotētiskās dimensijas trūkumu (nespēja uzzināt, kas būtu noticis, ja indivīds nebūtu piedalījies iniciatīvā).

PADOMS:

Ideālā gadījumā, novērtēšana izmantojot garengriezuma modeli, tiek plānota kopā ar pašu iniciatīvu. Tas nodrošina, ka nepieciešamie dati tiks vākti pareizajā laikā un iniciatīvas uzraudzības prakse atbalsta novērtēšanu.

8 GARENGRIEZUMA MODEĻA PIEMĒRS

Akadēmiskie pētnieki Feddes, Mann un Doosje izmantoja garengriezuma modeli, lai novērtētu Nīderlandes tālākizglītības programmu. Apmācībās piedalījās 46 jauni migrantu izcelsmes musulmaņi. Novērtējumam dati no programmas dalībniekiem tika vākti, izmantojot anketu četros laika posmos: 1) pirms mācību sākuma, 2) pēc pirmā moduļa pabeigšanas, 3) tūlīt pēc mācību pabeigšanas un 4) trīs mēnešus pēc mācībām.

Novērtējuma rezultāti liecina, ka apmācībai bija pozitīva ietekme uz dalībniekiem, palielinot viņu pašvērtējumu, empātiju un spēju paredzēt citu cilvēku uzvedību un reakciju. Tāpat dalībnieki ziņoja par mazākiem vardarbīgiem nodomiem un attieksmi pret ideoloģiski balstītu vardarbību. Tomēr rezultāti parādīja, ka dalībniekiem bija augstāks narcisisma līmenis. Kopumā rezultāti parādīja, ka dalībnieku empātijas stiprināšana un jo īpaši viņu empātijas palielināšana ir veiksmīga izturēšanās treniņa sastāvdaļa.

Plašākai informācijai: Feddes, A. R., Mann, L., & Doosje, B. (2015). Increasing self-esteem and empathy to prevent violent radicalization: a longitudinal quantitative evaluation of a resilience training focused on adolescents with a dual identity. *Journal of Applied Social Psychology*, 45(7), 400–411.

(Viltus) eksperimentālie modeļi

Novērtējumā, kurā izmanto (viltus)eksperimentālu plānu, **salīdzina cilvēku grupu (vai skolu, cietumu, pilsētu u. c.), kurā ir piemērota kāda iniciatīva, ar kontroles grupu, kurā šī iniciatīva netika piemērota.** Kontroles grupas izmantošana dod iespēju analizēt, vai novērotās izmaiņas dalībnieku vidū patiešām ir radušās iniciatīvas, nevis kādu citu faktoru dēļ.

Kontroles grupu var izveidot dažādos veidos. Eksperimentālā pētījumā (saukts arī par **nejauši izvēlētu kontrolētu pētījumu** jeb RCT) dalībniekus nejaušības kārtā iedala apstrādes un kontroles grupā. PVE/CVE jomā šāda nejauša sadalīšana ir sarežģīta gan praktisku, gan ētisku iemeslu dēļ. No cēloņsakarības secinājumu viedokļa randomizētie eksperimenti sniedz vispēcīgākos pierādījumus par iniciatīvas efektivitāti.

9 RANDOMIZĒTAS IZLASES VEIDA KONTROLĒTA PĒTĪJUMA PIEMĒRS

Dānijas valdības projekta, kura mērķis bija cīnīties pret ekstrēmistiskiem naratīviem jauniešu vidū, novērtējumā tika izmantots randomizēts kontrolēts pētījums. Novērtējumu veica akadēmiskie pētnieki Parker un Lindekilde. Viņi izveidoja aptaujas eksperimentu, kurā izmantoja kontroles un apstrādes grupas. Kontrolgrupa nebija pakļauta projektam, bet apstrādes grupa bija pakļauta projektam. Kontroles grupas dalībnieki atbildēja uz aptaujas jautājumiem pirms semināra ar bijušajiem ekstrēmistiem apmeklēšanas, savukārt apstrādes grupas dalībnieki atbildēja uz jautājumiem uzreiz pēc tā paša semināra apmeklēšanas. Lai novērtētu cik efektīva bija iniciatīva attiecībā uz politiskās vardarbības atbalsta mazināšanu, novērtētāji uzdeva netiešus jautājumus par politisko vardarbību.

Plašākai informācijai: Parker, D., & Lindekilde, L. (2020). Preventing Extremism with Extremists: A Double-Edged Sword? An Analysis of the Impact of Using Former Extremists in Danish Schools. *Education Sciences*, 10(4).

Cita alternatīva ir **viltus – eksperimentāls modelis**, kurā kontroles grupa tiek izveidota izmantojot citus līdzekļus, nevis nejaušu sadalījumu. Piemēram, vērtētājs var izveidot kontroles grupu, salīdzinot iedzīvotāju grupu konkrētā vidē (piemēram, skolā, pilsētā, cietumā), kurā tika īstenota iniciatīva ar iedzīvotāju grupu salīdzināmā vidē, kurā iniciatīva netika īstenota (piemēram, blakus esošā skolā, pilsētā vai cietumā ar līdzīgām iezīmēm).

10 VILTUS- EKSPERIMENTĀLĀ MODEĻA PIEMĒRS

Aggredi programmas novērtējums tika veikts, lai noskaidrotu vai iniciatīvai ir izdevies samazināt klientu recidīvismu. Viltus – eksperimentālā modeļa izmantošanas galvenais mērķis bija noteikt vai iniciatīvai ir izdevies samazināt recidīvismu, novērtējot, kas būtu noticis ar cilvēkiem, kuri piedalījās ārstēšanā, ja viņi nebūtu piedalījušies Aggredi programmā.

Šim nolūkam tika veikts kvantitatīvs pētījums, kurā tika salīdzināts recidīvisms starp trim apstrādes grupām un kontroles grupu. Apstrādes grupas bija: 1) klienti, kuri pabeidza Aggredi programmu, 2) klienti, kuri piedalījās, bet pameta programmu, un 3) likumpārkāpēji, kuriem tika piedāvāts piedalīties programmā. Visām trim grupām bija salīdzinošā grupa, kurā bija līdzīgi likumpārkāpēji, kas nav bijuši iesaistīti programmā Aggredi.

Pamatideja bija izveidot salīdzinošo grupu, lai salīdzinātu ārstētās grupas recidīvismu ar salīdzinošās grupas recidīvismu, kas sastāvēja no personām, kuras bija līdzīgas Aggredi dalībniekiem vecuma, dzimuma un kriminālās pagātnes ziņā. Salīdzinošā grupa tika izveidota, pamatojoties uz Juridiskās politikas pētniecības institūta Noziegumu un sodu pētniecības reģistra datiem.

Plašākai informācijai: [Aggredi programmas novērtējuma ziņojums](#) (somu valodā).

7.2 DATU VĀKŠANAS METODES

Novērtēšanas modeļos parasti nav noteiktas konkrētas datu vākšanas metodes un tos var kombinēt ar dažādām metodēm. Šajā sadaļā aplūkotas dažas galvenās datu vākšanas metodes, ko var izmantot novērtējumos.

Esošās dokumentācijas sistemātisks pārskats

Labs sākumpunkts datu vākšanai ir pārskatīt, **kādi dati par iniciatīvu jau ir pieejami**. Attiecīgie esošie dati ietver iniciatīvas īstenošanas plānus, progresa ziņojumus un visus dokumentus, kas izskaidro iniciatīvas mērķus un pārmaiņu teoriju. Tie var ietvert arī projekta uzraudzības datus, piemēram, darbības un dalībnieku uzskaiti.

Esošie dokumenti ir noderīgi, lai izprastu iniciatīvas mērķus un plānus. Monitoringa dati var būt lielisks avots garengriezuma pētījumiem, kuros ir svarīgi iegūt datus no dažādiem laika posmiem, lai novērotu pārmaiņas diahroniskā aspektā. Ideālā gadījumā iniciatīvas uzraudzības prakse jau no paša sākuma ir izstrādāta tā, lai iegūtu novērtēšanai nepieciešamos datus.

Intervijas

Intervijas ir bieži izmantota datu vākšanas metode PVE/CVE/Derad iniciatīvu novērtēšanā. Tās ir īpaši noderīgas, lai iegūtu **padziļinātu informāciju un ieskatu par** iniciatīvas **īstenošanu**. Tās bieži izmanto arī, lai **novērtētu konkrētu** iniciatīvas **ietekmi** (piemēram, ietekmi uz dalībnieku uzskatiem un attieksmi).

Intervijas var veikt dažādos veidos. Tās var būt strukturētas, kas nozīmē, ka visi respondenti atbild uz vienādiem jautājumiem. Cita alternatīva ir daļēji strukturēta intervija, kad respondentiem uzdod jautājumus par vienām un tām pašām tēmām, bet jautājumu secība var mainīties un intervētājs var uzdot papildjautājumus. Visbeidzot, intervijas var būt nestrukturētas un izpausties kā brīvi plūstoša saruna.

Katram intervijas veidam ir savas priekšrocības un trūkumi. Strukturētās intervijas vislabāk darbojas tad, kad ir svarīgi iegūt viegli salīdzināmas atbildes. Ja ir svarīgi gūt padziļinātu izpratni par intervētā cilvēka uztveri, parasti labāk ir izmantot daļēji strukturētas vai nestrukturētas intervijas, jo tās dod intervētājam vairāk iespēju paskaidrot savu viedokli ar saviem vārdiem.

Fokusa grupas

Fokusa grupas ir diskusijas ar (parasti piecu līdz desmit) cilvēku grupu par izvēlētu tematu. Tās var kalpot kā **alternatīva intervijām vai papildināt tās**. Fokusa grupu dalībnieki var pārstāvēt konkrētu cilvēku grupu (piemēram, iniciatīvas dalībniekus) vai sastāvēt no dažādām ieinteresētajām personām (piemēram, praktizējošiem speciālistiem, kas īsteno iniciatīvu dažādos līmeņos).

Fokusa grupas var būt izmaksu ziņā un laika ziņā efektīva alternatīva individuālām padziļinātām intervijām. Tās ir arī labs veids, kā noskaidrot līdzības un atšķirības pieredzē par iniciatīvas īstenošanu un ietekmi.

Aptaujas

Aptauja ir vēl viena alternatīva informācijas vākšanai no vairākiem respondentiem. Aptaujā vairākiem cilvēkiem lūdz aizpildīt standartizētu anketu. Aptaujas ir **resursu ziņā efektīvs veids, kā īsā laika posmā savākt datus no lielas cilvēku grupas**, lai novērtētu, piemēram, iniciatīvas ietekmi uz dalībniekiem. Aptaujas anketu var aizpildīt patstāvīgi vai kā vadītu pasākumu klātienē vai tiešsaistē.

Lai gan aptaujas ir efektīvs datu vākšanas veids, tām ir arī ievērojami **ierobežojumi**. Ļoti bieži sastopama problēma ir zems atbilžu īpatsvars (anketu aizpilda tikai ierobežots respondentu skaits). Aptaujas lietderība ir ļoti atkarīga arī no tā, cik labi ir izstrādāti jautājumi. Ir svarīgi, lai jautājumi būtu nepārprotami un respondentiem viegli saprotami. Ir ļoti ieteicams veikt ievērojamus ieguldījumus anketas izstrādē un pirms tās ieviešanas ekspluatācijā to pārbaudīt.

Visbeidzot, tas, kas tiek iegūts efektivitātes un respondentu skaita ziņā, tiek zaudēts detalizētības un dziļuma ziņā. Dati, kas iegūti, izmantojot anketu, bieži vien ir diezgan ierobežoti un virspusēji, tāpēc, ja ir svarīgi iegūt padziļinātas zināšanas, intervijas vai fokusa grupas parasti ir labāka alternatīva.

Dalībnieku un ne-dalībnieku novērošana

Dalībnieku novērošana attiecas uz datu vākšanas procesu, kurā vērtētājs tieši sadarbojas ar iniciatīvu un piedalās tās ikdienas darbībā. Novērošana bez līdzdalības ietver iniciatīvas darbību novērošanu, aktīvi tajās nepiedaloties.

Dalībnieku un ne-dalībnieku novērošana, **ļauj novērtētājam klātienē pieredzēt iniciatīvas īstenošanu.** Tas ļauj gūt detalizētu izpratni par iniciatīvas ikdienas darbību, tostarp par tās problēmām un (neparedzētām) sekām. Tā var būt īpaši noderīga, ja to izmanto kopā ar citām datu vākšanas metodēm, un tie var kalpot par pamatu, lai pamatoti sagatavotu padziļinātas intervijas vai aptaujas anketas.

II PIEMĒRS: DATU VĀKŠANAS METODES, KAS IZMANTOTAS, VEICOT IZVĒRTĒJUMU "STIPRI-NOT NOTURĪBU PRET VARDARBĪGU EKSTRĒMISMU" (STRIVE) II, 2017-2020

Iniciatīvas STRIVE II, ko īsteno Karaliskais Apvienoto dienestu institūts (RUSI), mērķis ir samazināt vervēšanu un atbalstu vardarbīgām ekstrēmistu grupām un vispārējo radikalizāciju karstajos punktos Kenijā. Iniciatīva ir vērsta uz strukturālo faktoru, grupu dinamikas un individuālo faktoru risināšanu, kas rada apstākļus radikalizācijai un vervēšanai.

Novērtējumu pasūtīja RUSI, un to veica ārējie vērtētāji, kas bija akadēmiskie pētnieki. Novērtējumā tika apvienots līdzšinējās iniciatīvas ietekmes rezultātu novērtējums un formatīvais novērtējums, lai novērtētu tās turpmākās darbības.

Novērtēšanā tika izmantotas vairākas datu vākšanas metodes:

Esošie dokumenti – 40 pamatdokumenti, piemēram, vadības ziņojumi, politikas dokumenti, publicētie pētījumi un programmas vadlīnijas, uzraudzības un novērtēšanas dati, novērtēšanas un uzraudzības vadlīnijas, kā arī dokumenti, kuros izklāstīta iniciatīvas pārmaiņu teorija (kā bija paredzēts sasniegt plānotos rezultātus).

Intervijas un fokusa grupas – vairāk nekā 50 daļēji strukturētas intervijas un piecas fokusa grupas ar iniciatīvas darbiniekiem, finansētāju un partneru pārstāvjiem.

Ne-dalībnieku novērošana – dažādu iniciatīvas pasākumu, tostarp mācību sesiju, iekšējo sanāksmju un publisku pasākumu novērošana.

Plašākai informācijai: Fisher, T., Range, D., & Cuddihy, J. (2020). Evaluation of 'Violent Extremism Strengthening Resilience (STRIVE II) in Kenya: Final report.

(Akadēmiskā) literatūra

Vēl viens svarīgs datu avots novērtēšanai ir esošā (akadēmiskā) literatūra, kas gandrīz vienmēr ir noderīga, lai identificētu līdzīgu iniciatīvu novērtējumus un noteiktu piemērotas analītiskās metodes un rādītājus. Tā ir neaizstājama, ja mērķis ir novērtēt, cik lielā mērā iniciatīvas pārmaiņu teorija un darba metodes atbilst esošajām zinātnes atziņām. Tas ir bieži sastopams mērķis formatīvajos novērtējumos.

12 AKADĒMISKĀS LITERATŪRAS IZMANTOŠANAS PIEMĒRS

Flāmu rīcības plānu vardarbīgas radikalizācijas un polarizācijas novēršanai izvērtēja Flandrijas Miera institūts. Novērtējumā tika analizēts rīcības plāns kopumā, īpašu uzmanību pievēršot vairākiem rīcības plāna ietvaros finansētiem projektiem. Flandrijas Miera institūts padziļināti analizēja konkrētas rīcības plāna darbības jomās. Lai novērtētu, vai rīcības plānā paredzētie mērķi un politikas izvēles ir pienācīgi formulētas, tika pārskatīta akadēmiskā literatūra par (vardarbīgas) radikalizācijas novēršanas pasākumiem un salīdzināta ar rīcības plānu.

Plašākai informācijai: Hardyns, W., Pauwels, L. and Thys, J. (2020) [Een transversale programcan van het Vlaamseactieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering](#). In Cops, D., Pauwels, L. and Van Alstein, M. (eds) [Gewelddadige radicalisering & polarisering: Beleid & preventie in Vlaanderen: Evaluatie en uitdagingen](#).

Jauktās metodes (vairāku veidu datu apvienošana)

Iepriekš aprakstītās datu vākšanas metodes var izmantot atsevišķi, taču tās var arī kombinēt. To sauc par jauktās metodes pieeju. Jauktās metodes izmantošana kļūst arvien populārāka PVE/CVE/Derad iniciatīvu novērtēšanā.

Jauktās metodes pieejai, ja tā ir rūpīgi plānota, ir vairākas priekšrocības. Jo īpaši tā var kompensēt atsevišķu datu vākšanas metožu ierobežojumus un sniegt daudz bagātīgākus datus par iniciatīvu. Jauktu metožu izmantošana nav automātiski labāka nekā tikai vienas datu vākšanas metodes izmantošana. Ir svarīgi rūpīgi pārdomāt, kāda būs katras datu vākšanas metodes pievienotā vērtība.

13 JAUKTĀS METODES 1. PIEMĒRS

Johns un citi izmantoja jauktu metodoloģiju, lai novērtētu Melburnā īstenotās sporta mentoringa programmas ietekmi, kas risināja jaunu musulmaņu vīriešu identitātes, piederības un kultūras izolācijas jautājumus. Veicot novērtējumu, pētnieki veica dalībnieku novērošanu programmas otrajā pusē. Pēc programmas pabeigšanas tika vākti dati no dalībniekiem un ieinteresētajām personām, izmantojot kvalitatīvās metodes (daļēji strukturētas intervijas un fokusa grupas) un kvantitatīvās metodes (izbraukšanas aptaujas), kas vēlāk tika izmantotas, lai salīdzinātu ar kvalitatīvajiem datiem.

Plašākai informācijai: Johns, A., Grossman, M., & McDonald, K. (2014). "More Than a Game": The Impact of Sport-Based Youth Mentoring Schemes on Developing Resilience towards Violent Extremism: The Impact of Sport-Based Youth Mentoring Schemes on Developing Resilience towards Violent Extremism. *Social Inclusion* 2(2), 57–70.

14 JAUKTĀS METODES 2. PIEMĒRS

Akadēmiskie pētnieki veica Novērst stratēģijas, kuras mērķis ir novērst jauniešu radikalizāciju Apvienotajā Karalistē, novērtējumu. Pētnieki izmantoja jauktās metodes pieeju, apvienojot šādas metodes:

- sistemātisks pētnieciskās literatūras apskats,
- intervijas ar speciālistiem visās 48 projekta īstenošanas vietās projekta īstenošanas sākumposmā,
- 194 dienasgrāmatu lapu vākšana, lai kartētu projekta intervences un aktivitātes valsts mērogā,
- projektu ceturkšņa peļņas analīze un
- padziļināti gadījumu pētījumi, kas veikti 12 projektu vietās.

Plašākai informācijai: Hirschfield, A., Christmann, K., Wilcox, A., Rogerson, M., & Sharratt, K. (2012). *Process Evaluation of Preventing Violent Extremism: Programmes for Young People*. Youth Justice Board.

7.3 DATU ANALĪZES METODES

Pēc datu apkopošanas tie ir jāanalizē, lai izdarītu secinājumus. Datu analīzes metodes ietver savāktu datu šķirošanas, interpretācijas un apstrādes metodes. Arī šajā gadījumā ir pieejams plašs pieejamo iespēju klāsts. Kuras iespējas ir vispiemērotākās ir atkarīgs no tā, kādi dati ir savākti, uz kādiem jautājumiem ir jāatbild un kādas profesionālās zināšanas ir vērtētājam. Turpmāk aprakstītas dažas no visbiežāk izmantotajām datu analīzes metodēm.

Kvalitatīvā satura analīze

Šī metode tiek plaši izmantota, analizējot dokumentus, kā arī transkriptus no intervijām un fokusu grupām. To var izmantot arī analizējot novērojumu piezīmes, kas iegūtas no novērojumiem, kuros piedalās vai nepiedalās novērotāji.

Šī metode būtībā ietver teksta strukturēšanu un organizēšanu, identificējot tās daļas, kas ir būtiskas novērtējumam, un kodējot tās ar konkrētām tēmām vai atslēgas vārdiem. Šādā veidā ir iespējams filtrēt visas datu daļas, kas attiecas uz konkrētu tēmu. Kad dati ir strukturēti un sakārtoti ar kodēšanas palīdzību, kļūst vieglāk analizēt datus un noteikt, kādus secinājumus no tiem var izdarīt.

Datu sakārtošanai izmantotos kodus izstrādā vērtētājs. Ir divas vispārīgas stratēģijas kā to darīt. Deduktīvā kodēšana ir no augšas uz leju stratēģija, kur tiek izstrādāti kodi, balstoties uz novērtēšanas mērķiem un būtiskākajiem jautājumiem. Induktīvā kodēšana ir no apakšas uz augšu stratēģija, kurā kodus izstrādā, pamatojoties uz rūpīgu datu lasīšanu un tajos ietverto tematu un tēmu identificēšanu. Parasti abas šīs stratēģijas izmanto kopā.

Kodēšana kļūst īpaši noderīga, ja ir daudz teksta datu. Kodēšanai var izmantot dažāda veida programmatūru (piemēram, NVivo un Atlas.ti).

Kvantitatīvā analīze

Kvantitatīvos (skaitliskos) datus, kurus var savākt un iegūt veicot aptauju vai pārskatot projekta datus var analizēt izmantojot vairākas statistikas metodes. Šīs metodes ietver pamata aprakstošo statistiku, kuras mērķis ir aprakstīt datu kopu, piemēram, aprēķinot tās diapazonu un vidējo vērtību (vidējo vērtību, režīmu vai mediānu). Aprakstošo statistiku var veikt izmantojot tādas datorprogrammas kā Excel vai SPSS. Tā var kalpot kā pirmais solis ceļā uz sarežģītāku datu kopas analīzi, kas var ietvert lineārās regresijas modeļa izveidi. Ar lineārās regresijas modeli analizē divu mainīgo korelācijas un attiecību statistisko nozīmīgumu, ko var ilustrēt grafikā. Šis modelis var būt spēcīgs instruments iniciatīvas ietekmes novērtēšanai, ja tas balstās uz rūpīgi apkopotu datu kopumu.

Uzzināt vairāk

- Hofman, J. and Sutherland, A. (2017). Different evaluation designs and methods: Evaluating interventions that prevent or counter violent extremism. RAND Europe.
- Impact Europe. [Database of data collection methods and evaluation designs](#).
- Strauss, A. (1987). Qualitative Analysis for Social Scientists. Cambridge: Cambridge University Press.
- Saldana, J. (2013). The Coding Manual for Qualitative Researchers. London. Sage Publications.
- Peersman, G. (2014) Overview: Data Collection and Analysis Methods in Impact Evaluation, Methodological Briefs: Impact Evaluation 10. Florence: UNICEF Office of Research.
- Trochum, W. (2006). Research Methods Knowledge Base. [Descriptive statistics](#).
- Woodley, A., (2004). [Getting and analysing of quantitative data](#). The PREST training resources. Commonwealth of Learning.

8. UZ CILVĒKTIESĪBĀM BALSTĪTA PIEEJA NOVĒRTĒŠĀ

Svarīga jebkura novērtējuma daļa ir pārlicināties, ka tas atbilst ētikas un tiesību normām. Tas ir vēl svarīgāk PVE/CVE/Derad iniciatīvu gadījumā, kas skar jutīgus jautājumus un bieži ir vērstas uz neaizsargātām un stigmatizētām personām un kopienām. Novērtējums var būt arī viens no veidiem, kā novērtēt, cik lielā mērā pati iniciatīva atbilst ētikas un juridiskajiem standartiem.

Labs pamats, lai domātu par ētiskumu PVE/CVE/Derad iniciatīvās un novērtējumos, ir uz Cilvēktiesībām Balstīta Pieeja. Šajā nodaļā ir īsi izklāstīti šīs sistēmas pamati un tās nozīme praksē. Detalizēti norādījumi par to, kā novērtējumā pienācīgi iekļaut ētiskos, dzimumu, juridiskos un sociālos aspektus, ir sniegti INDEED Rokasgrāmatā 2.

Uz cilvēktiesībām balstīta pieeja

Uz cilvēktiesībām balstīta pieeja (HRBA) ir konceptuāla sistēma, ko var piemērot jebkurai politikai vai praksei, lai nodrošinātu, ka tā ir normatīvi balstīta uz iekšējiem cilvēktiesību standartiem un funkcionāli vērsta uz cilvēktiesību aizsardzību.

HRBA pamatā ir pieci galvenie cilvēktiesību principi:

Dalība	Ikvienam ir tiesības aktīvi piedalīties lēmumu pieņemšanas procesos, kas ietekmē viņa tiesību īstenošanu.
Atbildība	PVE/CVE/Derad iniciatīvu īstenotāji un vadītāji, kā arī novērtēšanas veicēji ir saucami pie atbildības par savu pienākumu nepildīšanu attiecībā pret mērķa grupām. Cilvēktiesību pārkāpumu gadījumos ir jāparedz efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi.
Nediskriminācija un vienlīdzība	Visām personām ir tiesības uz savām tiesībām bez jebkādas diskriminācijas. Visa veida diskriminācija ir jāaizliedz, jānovērš un jālikvidē.
Iespēja	Ikvienam ir tiesības pieprasīt un izmantot savas tiesības. Personām un kopienām ir jāizprot savas tiesības un jāpiedalās politikas izstrādē, kas ietekmē viņu dzīvi.
Likumība	Iniciatīvām un to novērtējumiem ir jāatbilst valsts un starptautiskajos tiesību aktos noteiktajam.

Pielāgots no Eiropas valstu cilvēktiesību institūciju tīkla, [Human Rights-Based Approach](#).

KonozīmēšovērtībuunprincipuīstenošanaPVE/CVE/Deradiniciatīvāsunnovērtējumos? INDEED projektā galvenos jautājumus esam sadalījuši četrās dimensijās: dzimumu aspekti, ētiskie aspekti, juridiskie aspekti un sociālie aspekti (GELSA).

Dzimumu aspekti

PVE/CVE/Derad novērtējumos ieteicams izmantot pieeju, kas ņem vērā dzimumu līdztiesības aspektu. Tas jo īpaši attiecas uz gadījumiem, kad novērtējamā iniciatīva nav izstrādāta ņemot vērā dzimumu līdztiesības principu. Radikalizācijas procesi nav dzimumu ziņā neitrāli, tāpat kā PVE/CVE/Derad iniciatīvas, pat ja tajās dzimumu jautājums nav nepārprotami iekļauts. Tas ir tāpēc, ka dzimums neizbēgami ietekmē indivīda pieredzi un apstākļus. Ir arī zināms, ka radikalizācijas procesos var pastāvēt dzimumu atšķirības.

Vērtēšanā izmantojot dzimumu līdztiesības pieeju tiek ņemtas vērā iespējamās dzimumu atšķirības un tā ir veidota tā, lai tās varētu aptvert. Tas var nozīmēt, piemēram, pārliedzināties, ka intervējamo un fokusa grupās iesaistīto personu vidū ir dzimumu līdzsvars, un ka savāktie dati tiek analizēti arī no dzimumu perspektīvas, ņemot vērā un izvērtējot ietekmi uz visu dzimumu cilvēkiem.

Ētiskie aspekti

PVE/CVE/Derad iniciatīvās un to novērtējumos bieži iesaistās personas un grupas, kas ir stigmatizētas un kurām ir pretrunīgi politiskie vai reliģiskie uzskati. Ir svarīgi pārliedzināties, ka iniciatīvas šajā jomā ir **nediskriminējošas** savā praksē vai pieņemumos. Ir negatīvi piemēri PVE/CVE/Derad iniciatīvām Eiropas Savienībā, kur indivīdi un kopienas ir jutušās kā mērķauditorija savas reliģiskās, etniskās vai sociālās identitātes dēļ, un šī iniciatīva sniedza plašāku sabiedrības neobjektivitāti un aizspriedumus.

Novērtējums sniedz labu iespēju rūpīgi izvērtēt PVE/CVE/Derad iniciatīvas pamatā esošos un atklātos pieņemumus attiecībā uz tās mērķa grupām, kā arī to, kā šie pieņemumi izpaužas iniciatīvas mērķos, pamatnostādņēs un praksē.

Novērtējumā ir arī aplūkots, kā iniciatīvā ir ņemtas vērā dažādas brīvības, kas saistītas ar tiesībām uz nediskrimināciju, piemēram, domas, vārda, pulcēšanās un bīdrošanās brīvība. Novērtējumā var novērtēt, kā šīs tiesības un brīvību ir līdzsvarotas ar PVE/CVE/Derad darba vajadzībām, lai risinātu radikalizācijas un ekstrēmisma problēmu un cik labi iniciatīvai ir izdevies izvairīties no izslēgšanas mehānismu pastiprināšanas, kas rada radikalizācijas risku.

Labas vadlīnijas ētiskai novērtējuma veikšanai balstās arī uz vispārpieņemtiem atbildīgas pētniecības principiem. Pētniecības ētikas vadlīnijās ir iekļauti labi norādījumi par to, kā sadarboties ar intervētajiem un fokusa grupām un kā rakstīt novērtējuma ziņojumu ņemot vērā viņu tiesības un integritāti.

Juridiskie aspekti

Papildus jau apspriestajiem pamattiesību noteikumiem jāņem vērā arī valstu tiesību akti. Arī nozaru profesionālie noteikumi var ietekmēt, piemēram, datu vākšanas un apmaiņas iespējas. Tāpēc ir svarīgi nodrošināt, lai gan iniciatīvai, gan tās novērtēšanai būtu atbilstošs juridiskais pamats.

Viena no galvenajām problēmām ir tā, ka gandrīz visās iniciatīvās un novērtējumos ir bažas par personas datiem. Vispārīgā datu aizsardzības regula (VDAR) nosaka prasības attiecībā uz to, kā personas datus var apstrādāt (t.i., vākt, glabāt, analizēt vai kopīgot). Personas datu apstrādei vienmēr ir nepieciešams īpašs juridiskais pamats, ja tas nav atļauts ar attiecīgās personas nepārprotamu un apzinātu piekrišanu.

Papildus VDAR noteikumu un citu tiesību aktu ievērošanai PVE/CVE/Derad novērtējumos var arī novērtēt iniciatīvu no tā, vai tās prakse atbilst šiem noteikumiem. Ir svarīgi, lai šie noteikumi tiktu stingri ievēroti, jo datu pārkāpumi, ļaunprātīga izmantošana var apdraudēt personu un graut uzticību PVE/CVE/Derad speciālistiem un viņu darbam. Šādi pārkāpumi var arī pastiprināt bažas par uzraudzību, profilēšanu un aizspriedumainu praksi.

Sabiedrības aspekti

Novērtējums var arī sniegt iespēju paraudzīties tālāk par pašu iniciatīvu un novērtēt, cik labi tā risina un ņem vērā plašāku sabiedrisko kontekstu, kurā tā darbojas, un kāda veida ietekme tai ir saistībā ar šo kontekstu. Šāda veida iejūtība pret sabiedrisko kontekstu bieži vien ir galvenais priekšnoteikums PVE/CVE/Derad intervencu panākumiem un izvairīšanās no neparedzētas kaitīgas ietekmes.

Novērtējumā var pievērst uzmanību, kā (un vai) iniciatīvā ir novērsts risks, ko rada tās darbs attiecībā uz Kopienām un sabiedrību, piemēram, stigmatizācija, iekļaušana/atstumtība, dominējošie aizspriedumi un stereotipi, kā arī drošības sajūtas noteiktās kopienās un sabiedrībā kopumā.

Uzzināt vairāk

- European Network of National Human Rights Institutions, [Human Rights-Based Approach](#).
- [Charter of Fundamental Rights of the European Union](#).
- RAN, [Gender-Specific Approaches in PVE: Preventive Work for Girls in and around Schools](#). RAN working group meeting conclusion paper.
- Lloyd, M. [Ethical Guidelines for Working on P/CVE in Mental Health Care](#). RAN publication.
- United Nations Evaluation Group, [Ethical Guidelines for Evaluation](#).

9. ASTOŅI PADOMI VEIKSMĪGAI UZ PIERĀDĪJUMIEM BALSTĪTAI NOVĒRTĒŠANAI

Iepriekšējie pētījumi un novērtējumi liecina, ka PVE/CVE/Derad novērtējumos bieži ir bijušas zināmas problēmas. Zemāk mēs esam apkopojuši sarakstu ar padomiem, kā no tām izvairīties vai mazināt to sekas:

1

1. Integrēt novērtēšanu iniciatīvas plānā

No daudzām novērtēšanas problēmām var izvairīties, ja novērtēšana tiek plānota kopā ar pašu iniciatīvu. Tas nozīmē, ka iniciatīvas plānā ir sīki aprakstīts arī tas, kā tā tiks novērtēta. Pirmo novērtēšanu var veikt jau šajā plānošanas posmā. Daudzi lēmumi, kas pieņemti iniciatīvas darbības sākuma posmā, nosaka to, kāda veida novērtējuma modeli, metodes un datus var izmantot vēlākajos novērtējumos.

2

2. Nodrošināt finansējumu un resursus novērtēšanai

Viens no kopējiem novērtēšanas izaicinājumiem ir tas, ka novērtēšanai nav finansējuma. Šķiet, ka tas ir īpaši raksturīgi ilgtermiņa programmām un īstermiņa pasākumiem, kas ir atkarīgi no ierobežota termiņa projektu finansējuma. Šādos gadījumos finansētājs var pieprasīt, lai iniciatīva tiktu novērtēta, bet šim nolūkam nav piešķirti papildu resursi.

Novērtēšanai, pat tās vienkāršākās formās, ir nepieciešami diezgan ievērojami resursi. Ir skaidri jāplāno, no kurienes šie resursi tiks ņemti. Ieteicams, lai PVE/CVE/Derad iniciatīvu finansējumam papildus pašas iniciatīvas īstenošanai paredzētajam finansējumam būtu arī īpašs budžets novērtēšanai.

3

3. Skaidri definēt iniciatīvas koncepciju un mērķus.

Praktiski jebkura veida novērtējuma sākumpunkts ir skaidra izpratne par tā mērķiem, īstenošanas plānu un pamatā esošo pieņēmumu par to, kā plānotajām darbībām ir jārada plānotie rezultāti (pārmaiņu teorija). Ideālā gadījumā mērķi un pārmaiņu teorija tiek rūpīgi izstrādāti iniciatīvas plānošanas posmā. Ja mērķi nav pienācīgi definēti ir grūti veikt kvalitatīvu novērtēšanu.

4. Izstrādāt iniciatīvas datu monitoringa praksi, ņemot vērā novērtēšanu.

Novērtējuma veids, ko iespējams veikt, ir ļoti atkarīgs no tā, kādi dati ir pieejami. Ir daudz datu veidu, ko var vākt novērtēšanas laikā, bet dažos novērtēšanas plānos ir nepieciešami dati, kurus var vākt tikai noteiktā laika posmā. Piemēram, lai ticami novērtētu iniciatīvas ietekmi uz dalībniekiem, ir jābūt zināmai informācijai par viņu situāciju laikā, kad viņi uzsāka dalību. Novērtēšanai gandrīz vienmēr ir nepieciešama laba iniciatīvas pasākumu dokumentācija.

Ja iniciatīvā ir sistemātiska uzraudzības un uzskaites prakse, kas balstīta uz turpmāko novērtējumu vajadzībām, nepieciešamie dati būs pieejami, kad tie būs nepieciešami. Nepietiekama uzraudzības prakse nepadara novērtēšanu neiespējamu, taču tā būtiski ierobežo pieejamās iespējas un var negatīvi ietekmēt tās rezultātu ticamību.

5. Koncentrējieties uz mācīšanos

Vērtēšana ir visnoderīgākā, ja tā tiek plānota un veikta mācību nolūkos. Tas nozīmē, ka novērtējums ir izstrādāts, lai atbalstītu iniciatīvas turpmāku attīstību un tajā ir ietverts skaidrs plāns, kā tiks izmantoti tā rezultāti. Ieteicams izvērtējumu nesaistīt ar lēmumiem par finansējumu, bet gan veikt finansējuma perioda vidū. Tas nodrošina viskonstruktīvāko veidu novērtējuma veikšanai bez spiediena uz panākumu pierādīšanu, sniedzot patiesu iespēju izmantot rezultātus iniciatīvas uzlabošanai.

6. Iesaistīt galvenās ieinteresētās personas novērtēšanas plānošanā

Vērtēšana bieži vien ir process, kas notiek no augšas uz leju, un tās mērķi un struktūru nosaka finansētājs. Pieredze rāda, ka tā nav ļoti produktīva stratēģija. Tā vietā parasti ir labāk izmantot līdzdalības pieeju un iesaistīt galvenās ieinteresētās personas, jo īpaši iniciatīvas īstenotājus novērtēšanas procesā jau pašā tā sākumā.

Ieinteresēto pušu iesaistīšana ļauj radīt atbildību un uzticību, kas nepieciešama, lai sasniegtu uzticamus rezultātus. Ja ieinteresētās personas tiek aktīvi iesaistītas plānošanas procesā, tas liecina, ka to viedoklis, zināšanas un pieredze tiek novērtēti. Ja novērtēšana atbilst iniciatīvas īstenošanā iesaistīto personu vajadzībām, novērtēšana vairs nešķiet kā papildu uzdevums, kas ir vajadzīgs kādam citam; tā vietā tā tiek uzskatīta par kaut ko noderīgu viņu pašu darba attīstīšanai. Tas rada papildu motivāciju sadarboties, lai sagatavotu novērtēšanai nepieciešamos datus un godīgi informētu par iespējamām nepilnībām un neveiksmēm.

7. Pārliecinieties, ka vērtētājs labi pārzina PVE/CVE/Derad jomu.

Ja novērtēšanu veic ārējs vērtētājs, ir lietderīgi pārliecināties, ka vērtētājs pārzina PVE/CVE/Derad jomu un tās īpatnības. Lai gan PVE/CVE/Derad iniciatīvu novērtēšanā var izmantot daudzus vispārpieņemtus novērtēšanas veidus un metodes, ir diezgan grūti saprast jebkurus datus vai novērojumus, ja nav labas vispārējas izpratnes par šo jomu.

8. Jau laikus padomāiet par ētiskumu un veidiem, kā nodrošināt datu pieejamību.

Viena no biežāk sastopamajām problēmām PVE/CVE/Derad iniciatīvu novērtēšanā ir tā, ka ētiskuma un drošības apsvērumi var ierobežot piekļuvi datiem. Valdības iestādes un iniciatīvas īstenotāji var vilcināties dalīties ar informāciju, jo īpaši, ja tā ietver informāciju par indivīda politiskajiem uzskatiem vai personisku informāciju. Drošības aspekti var ierobežot piekļuvi vietām, kur varētu veikt intervijas vai novērojumus. Ieteicams jau laikus noskaidrot, kādi ētiskie, drošības un juridiskie ierobežojumi attiecas uz datu koplietošanu, un pārdomāt, kā, ievērojot šos ierobežojumus, sasniegt labākos iespējamus rezultātus.

Vēl viens izaicinājumu kopums izriet no vardarbīgā ekstrēmisma sensitīvā un stigmatizētā rakstura. Iniciatīvas mērķgrupas un personas var būt grūti sasniegt un veidot uzticēšanos ar tām, jo situācija un attiecības ar ekstrēmismā iesaistītajām personām ir nestabilas. Viņi var arī nevēlēties dalīties ar saviem patiesajiem uzskatiem, jo tie var tikt uztverti kā sociāli nevēlami un stigmatizēti. Tāpēc ieteicams rūpīgi pārdomāt, ko izvēlēties par vērtētāju, lai iegūtu datu vākšanai nepieciešamo uzticību – un darīt to tā, lai neapdraudētu personu uzticēšanos pašai iniciatīvai.

AVOTI UN LITERATŪRAS SARAKSTS

- Aaltonen, M. & Hinkkanen, V. (2014). Katuväkivaltatyön vaikuttavuus: HelsinkiMission Aggredi-ohjelman arviointi. Verkkokatsauksia 40/2014. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152599/40_HelsinkiMission.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- Aldrich, D.P. (2014). First Steps Towards Hearts and Minds? USAID's Countering Violent Extremism Policies in Africa. *Terrorism and Political Violence*, 26(3), 523–46.
- Bellasio, J., Hofman, J., Ward, A., Nederveen, F., Knack, A., Meranto, A. S., & Hoorens, S. (2018). Counterterrorism evaluation: Taking stock and look ahead. California and UK: RAND Europe research report. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2628.html.
- BetterEvaluation. Realist Evaluation. <https://www.betterevaluation.org/methods-approaches/approaches/realist-evaluation>.
- BetterEvaluation. Utilisation-focused evaluation. <https://www.betterevaluation.org/methods-approaches/approaches/utilisation-focused-evaluation>.
- BetterEvaluation. What is evaluation? <https://www.betterevaluation.org/getting-started/what-evaluation>.
- Björge, T. (2013). Strategies for preventing terrorism. Hampshire, UK: Palgrave Pivot.
- Bourekba, M. (2021). Detect to prevent: countering violent extremism strategies in Spain. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, 128, 81–105. doi.org/10.24241/rcai.2021.128.2.81/en
- Breuer, E., De Silva, M. J., Fekadu, A., Luitel, N. P., Murhar, V., Nakku, J., & Lund, C. (2014). Using workshops to develop theories of change in five low and middle income countries: Lessons from the programme for improving mental health care (PRIME). *International journal of mental health systems*, 8(1).
- Brophy, S., Snooks, H., & Griffiths, L. (2008). Small-scale evaluation in health: A practical guide. London: Sage.
- Busher, J., Malkki, L., & Marsden, S. (eds.) (2023). *Routledge Handbook on Radicalisation and Countering Radicalisation*. Routledge.
- Byrne-Diakun, R.M. (Ed.). (2016). *Countering Violent Extremism: Applying the Public Health Model*. Georgetown University Center for Security Studies. National Security Critical Issues Task Force. <https://georgetownsecuritystudiesreview.org/wp-content/uploads/2016/10/NSCITF-Report-on-Countering-Violent-Extremism.pdf>.
- Carson, J.V. (2017). Assessing the Effectiveness of High-Profile Targeted Killings in the “War on Terror”: A Quasi-Experiment. *Criminology and Public Policy*, 16(1), 191–220.
- Charter of Fundamental Rights of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>.
- Cherney, A., & Belton, E. (2020). Assessing intervention outcomes targeting radicalised offenders: Testing the pro integration model of extremist disengagement as an evaluation tool. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 13(3), 193–211.
- Cherney, A., Belton, E., & Koehler, D. (2020). Program integrity guidelines to inform the design, implementation, and evaluation of P/CVE initiatives: Guideline review document & Program integrity tool. Countering Violent Extremism Unit, Department of Justice and Community Safety.
- Chowdhury Fink, N., Romaniuk, P. & Barakat, R. (2013). *Evaluating Countering Violent Extremism Programming: Practice and progress*. Center on Global Counterterrorism Cooperation.
- Clark, H., & Anderson, A. A. (2004). Theories of change and logic models: Telling them apart. American Evaluation Association Conference. https://www.theoryofchange.org/wp-content/uploads/toco_library/pdf/TOCs_and_Logic_Models_forAEA.pdf.
- Cox, K., & Van Gorp, A. (2018). Surveys. In J. Hofman and A. Sutherland (eds). *Evaluating interventions that prevent or counter violent extremism*. RAND Europe. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2094.html.
- CREST. Introductory Guide: Countering Violent Extremism. CREST: Centre for Research and Evidence on Security Threats. https://eprints.lancs.ac.uk/id/eprint/88097/1/17_008_01.pdf.
- Davies, P. (2012). The State of Evidence-Based Policy Evaluation and its Role in Policy Formation. *National Institute Economic Review*, 219(1), R41–R52.
- Dhillon, L. & Vaca, S. (2018). Refining theories of change. *Evaluation*, 14(30), 64–87.
- Dunn, K. M., Atie, R., Kennedy, M., Ali, J. A., O'Reilly, J., & Rogerson, L. (2016). Can you use community policing for counter terrorism? Evidence from NSW, Australia. *Police Practice and Research*, 17(3), 196–211.
- EUCPN (2013). Evaluation of crime prevention initiatives: the principles of evaluation. In EUCPN Secretariat (eds.), *EUCPN Thematic Paper Series*, no. 5, European Crime Prevention Network: Brussels.
- European Commission (2014). *Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism: Strengthening the EU's Response*. Brussels, Belgium: European Commission. [https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2013\)0941/com_com\(2013\)0941_en.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2013)0941/com_com(2013)0941_en.pdf).
- European Commission (2021). *Better Regulation Guidelines*. European Commission. https://commission.europa.eu/system/files/2021-11/swd2021_305_en.pdf.
- European Network of National Human Rights Institutions, Human Rights-Based Approach, <https://ennhri.org/>

[about-nhris/human-rights-based-approach/](#).

- Evaluation toolbox. Types of evaluation. https://evaluationtoolbox.net.au/index.php?option=com_content&view=article&id=15&Itemid=19.
- Feddes, A. R., Mann, L., & Doosje, B. (2015). Increasing Self-esteem and Empathy to Prevent Violent Radicalization: A Longitudinal Quantitative Evaluation of a Resilience Training Focused on Adolescents with a Dual Identity. *Journal of Applied Social Psychology*, 45(7), 400-411.
- Fish, D., & Coles, C. (1998). *Developing professional judgement in health care: learning through the critical appreciation of practice*. Oxford: Butterworth Heinemann.
- Fisher, T., Range, D., & Cuddihy, J. (2020). Evaluation of 'Violent Extremism Strengthening Resilience (STRIVE II) in Kenya: Final report. <https://ct-morse.eu/resource/evaluation-of-strive-ii-in-kenya/>.
- Gielen, A.J. (2017). Evaluating Countering Violent Extremism. In L. Colaert (Ed.). *Deradicalisation. Scientific insights for policy*. Brussels: Flemish Peace Institute.
- Gielen, A.J. (2019). Countering Violent Extremism: A Realist Review for Assessing What Works, for Whom, in What Circumstances, and How? *Terrorism and Political Violence*, 31(6), 1149-1167.
- Hardyns, W., Pauwels, L. and Thys, J. (2020). Een transversale programmascan van het Vlaamse actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering. In D. Cops, L. Pauwels, and M. Van Alstein (eds). *Gewelddadige radicalisering & polarisering: Beleid & preventie in Vlaanderen: Evaluatie en uitdagingen*. <https://vlaamsvredesinstituut.eu/rapport/gewelddadige-radicalisering-en-polarisering-beleid-preventie-in-vlaanderen-evaluatie-en-uitdagingen/>.
- Hardyns, W., Klima, N., & Pauwels, L. (Eds.). (2022). *Evaluation and mentoring of the multi-agency approach to violent radicalisation in Belgium, the Netherlands and Germany*. Antwerpen: Maklu.
- Harris-Hogan, S., Barrelle, K., & Zammit, A. (2016). What Is Countering Violent Extremism? Exploring CVE Policy and Practice in Australia. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 8(1), 6-24.
- Hirschfield, A., Christmann, K., Wilcox, A., Rogerson, M., & Sharratt, K. (2012). *Process Evaluation of Preventing Violent Extremism Programmes for Young People*. London: Youth Justice Board.
- Hill, J. R., & Thies, J. (2010). Program theory and logic model to address the co-occurrence of domestic violence and child maltreatment. *Evaluation and program planning*, 33(4), 356-364.
- Hofman, J., & Sutherland, A. (eds.) (2018). *Evaluating interventions that prevent or counter violent extremism*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2094.html.
- Holmer, G., Bauman, P. & Aryaeinejad, K. (2018). *Measuring Up: Evaluating the impact of PVE/CVE/DERAD Programs*. USA: USIP. <https://www.usip.org/sites/default/files/2018-09/preventing-countering-violent-extremismmeasuringup.pdf>.
- Iacopini, G., Stock, L. & Junge, K. (2011). *Evaluation of Tower Hamlets Prevent Projects Final report prepared for the London Borough of Tower Hamlets*. The Tavistock Institute. http://www.tavinstitute.org/wp-content/uploads/2012/12/Tavistock_Projects_Tower-Hamlets-PVE_evaluation_final_report.pdf.
- Impact Europe. Database of data collection methods and evaluation designs. <http://www.impact.itti.com.pl/index#/guide/repository>.
- James Bell Associates. (2018). *Formative evaluation toolkit: A step-by-step guide and resources for evaluating program implementation and early outcomes*. Washington, DC: Children's Bureau, Administration for Children and Families, U.S. Department of Health and Human Services. https://www.acf.hhs.gov/sites/default/files/documents/cb/formative_evaluation_toolkit.pdf.
- Janta, B., & Van Gorp, A. (2018). Interviews. In J. Hofman, & A. Sutherland (eds). *Evaluating interventions that prevent or counter violent extremism*. RAND Europe. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2094.html.
- Johns, A., Grossman, M., & McDonald, K. (2014). "More Than a Game": The Impact of Sport-Based Youth Mentoring Schemes on Developing Resilience toward Violent Extremism. *Social Inclusion* 2(2), 57-70.
- Katz J., Wandersman A., Goodman R.M., Griffin S., Wilson D.K., & Schillaci M. (2013). Updating the FORECAST formative evaluation approach and some implications for ameliorating theory failure, implementation failure, and evaluation failure. *Eval Program Plann*, 39, 42-50.
- Koehler, D. (2017). *Understanding Deradicalization: Methods, Tools and Programs for Countering Violent Extremism*. Routledge.
- Korn, J. (2016). European CVE Strategies from a Practitioner's Perspective. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 668(1), 180-197.
- Kurtz, J., Wolfe, R., & Tesfaye, B. (2016). Does Youth Employment Build Stability? Evidence From an Impact Evaluation of Vocational Training in Afghanistan. In S. Zeiger (Ed.) *Expanding Research on Countering Violent Extremism*. Abu Dhabi: Hedayah.
- Lipsey, M., Petrie, C., Weisburd, D., & Gottfredson, D. (2006). *Improving evaluation of anti-crime programs*:

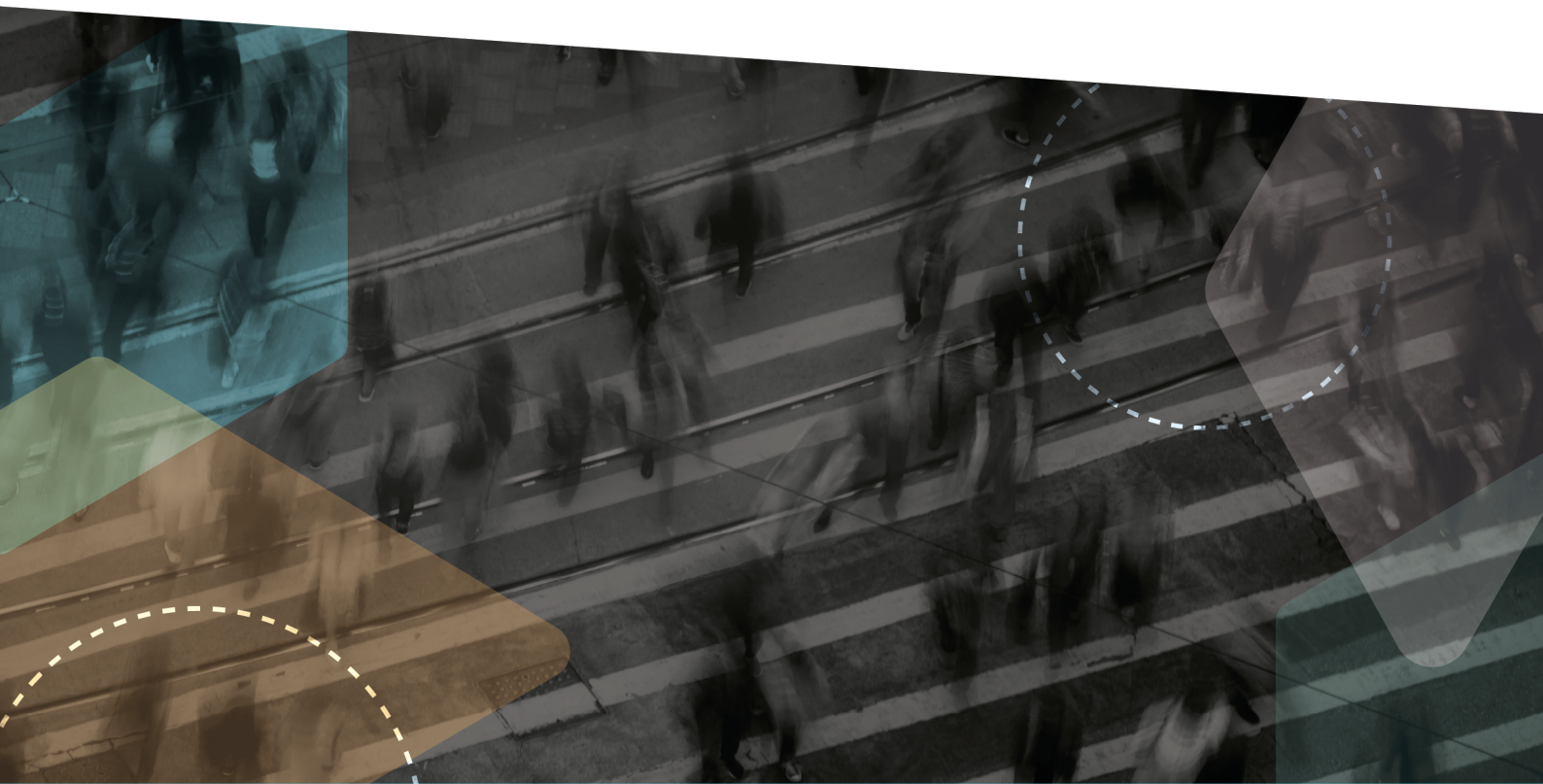
Summary of a National Research Council report. *Journal of Experimental Criminology*, 2(3), 271–307.

- Lloyd, M. Ethical Guidelines for Working on P/CVE in Mental Health Care. RAN publication. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-04/ran_ethical_guidelines_for_working_p-cve_mhc_2021_en.pdf.
- Madriaza, P., Ponsot, A.S., Marion, D. & Monnier, C. (2017). The prevention of radicalisation leading to violence: An international study of front-line workers and intervention issues. International Center for the Prevention of Crime.
- Madriaza, P., Morin, D., Ousman, S., Autixier, C., Hassan, G., & Venkatesh, V. (2022). Improving evaluations of programs for prevention of radicalization and violent extremism: An exploratory international study. UNESCO chair in Prevention of Radicalisation and Violent Extremism (UNESCO-PREV Chair) in collaboration with the International Centre for the Prevention of Crime, University of Sherbrooke.
- McDavid, J. C., Huse, I., & Hawthorn, L. R. (2019). Program evaluation and performance measurement: an introduction to practice – third edition. SAGE Publications, Inc.
- MEASURE Evaluation. Economic Evaluation. <https://www.measureevaluation.org/our-work/economic-evaluation.html>.
- Minor, D. (2016). MAXIME Berlin – Interkulturelles und interreligiöses Präventionsprojekt zur Toleranz und Demokratieentwicklung Evaluation 2014 – 2016. Berlin: Violence Prevention Network.
- Molenkamp, M., Wouterse, L., & Gielen, A. J. (2018). Ex post paper guidelines evaluations of PCVE programmes and interventions. RAN center for excellence. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-09/ms_workshops_guidelines_evaluation_of_pcve_programmes_and_interventions_july_2018_en.pdf.
- Morenike Latifat Moroof, M. (2016). An Analysis of the 2016 Gothenburg CVE Framework. Doctoral thesis. Duke Office of Research Support.
- Moore, G. F., Audrey, S., Barker, M., Bond, L., Bonell, C., Hardeman, W. et al. (2015). Process evaluation of complex interventions: Medical Research Council guidance. *BMJ* 2015;250:h1258.
- Nehlsen, I., Biene, J., Coester, M., Greuel, F., Milbradt, B., & Armbrorst, A. (2020). Evident and effective? The challenges, potentials and limitations of evaluation research on preventing violent extremism. *International Journal of Conflict and Violence*, 14(2), 1–20.
- Neumann, P. R. (2017). Countering Violent Extremism and Radicalisation That Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region. Vienna: OSCE.
- Noordegraaf, M., Douglas, S., Bos, A., & Klem, W. (2016). Gericht, gedragen en geborgd interventievermogen? Evaluatie van de nationale contraterrorisme-strategie 2011–2015. Den Haag: WODC.
- Parker, D. & Lindekilde, L. (2020). Preventing Extremism with Extremists: A Double-Edged Sword? An Analysis of the Impact of Using Former Extremists in Danish Schools. *Education Science*, 10(4), 1–19.
- Patton, M. Q. (1997). Utilization-focused evaluation: The new century text (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Patton, M. Q. (2008). Utilization-focused evaluation (4th. Ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Peersman, G. (2014). Overview: Data Collection and Analysis Methods in Impact Evaluation, Methodological Briefs: Impact Evaluation 10, Florence: UNICEF Office of Research.
- Polish Platform for Homeland Security. Understand = Respect. <https://ppbw.pl/en/preventiveprogram/>.
- RAN (2022). RAN Gender-Specific Approaches in PVE: Preventive Work for Girls in and around Schools. Conclusion paper, RAN working group meeting 31 May–1 June 2022. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-08/ran_y-e_gender-specific_approaches_in_pve_lisbon_3105-01062022_en.pdf.
- Ris, L. & Ernstofer, A. (2017). Borrowing a Wheel: Applying Existing Design, Monitoring and Evaluation Strategies to Emerging Programming Approaches to Prevent and Counter Violent Extremism. Peacebuilding Evaluation Consortium.
- Robson, C. (2000). Small-scale evaluation: Principles and practice. London: Sage.
- Rogers, P. (2014). Theory of Change. Methodological Briefs: Impact Evaluation 2. UNICEF Office of Research, Florence. https://www.betterevaluation.org/sites/default/files/Theory_of_Change_ENG.pdf.
- Rychetnik, L., Frommer, M., Hawe, P., et al. (2002). Criteria for evaluating evidence on public health interventions. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 56, 119–127.
- Rychetnik, L., Hawe, P., Waters, E., Barratt, A., & Frommer, M. (2004). A glossary for evidence based public health. *J Epidemiol Community Health*, 58(7), 538–45.
- Rycroft-Malone, J., Seers, K., Titchen, A., Harvey, G., Kitson, A., & McCormack, B. (2004). What counts as evidence in evidence-based practice?. *Journal of Advanced Nursing*, 47, 81–90.
- Saldana, J. (2013). The Coding Manual for Qualitative Researchers. London. Sage Publications.
- Schmid, A. (2013). Radicalisation, de-radicalisation, counter radicalisation: A conceptual discussion and literature review. The Hague, the Netherlands: International Centre for Counter Terrorism. [ICCT-Schmid-](https://www.icct.nl/publications/ICCT-Schmid-)

[Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013_2.pdf](#)

- Schuurman, B. & Bakker, E. (2016). Reintegrating Jihadist Extremists: Evaluating a Dutch Initiative, 2013-2014. *Behavioural Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 8(1), 66-85.
- Stake, R. E. (2004). *Standards-based & responsive evaluation*. SAGE Publications, Inc.
- Stern, E. (2015). *Impact Evaluation: A guide for commissioners and managers*. Bond for International Development.
- Strauss, A. (1987). *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thompson, S. & Leroux, E. (2023). Lessons learned from dual site formative evaluations of Countering violent extremism (CVE) programming coiled by Canadian police. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 18(1).
- Trochum, W. (2006). *Research Methods Knowledge Base. Descriptive statistics*. <https://www.socialresearchmethods.net/kb/statdesc.php>.
- UNISDIR (2021). *Monitoring and Evaluation Framework*. UNISDIR. https://www.preventionweb.net/files/49324_unisdrmeframeworkver1.0.pdf.
- United Nations Evaluation Group. *Ethical Guidelines for Evaluation*. <http://www.unevaluation.org/document/download/3625>.
- Veldhuis, T.M., Gordijn, E.H., Lindenberg S. M., & Veenstra, R. (2011). *Terrorists in Prison: Evaluation of the Dutch Terrorism Wing*. Groningen: University of Groningen.
- Vergani, M., Barton, G., Iqbal, M., & Kruber, S. (2016). *How to Design Impact Evaluations of CVE programs: a practical guide for Southeast Asian civil society organizations*. Sean-Cso.
- Vermeulen, F. (2014). *Suspect Communities-Targeting Violent Extremism at the Local Level: Policies of Engagement in Amsterdam, Berlin, and London*. *Terrorism and Political Violence*, 26, 286-306.
- Vidino, L. & Seamus, H. (2015). *Countering Violent Extremism in America*. Center for Cyber & Homeland Security-The George Washington Institute.
- Webster, S., Kerr, J. & Tompkins, C. (2017). *A Process Evaluation of the Structured Risk Guidance for Extremist Offenders*. London: HM Prison & Probation Service.
- Weine, S., Eisenman, D., Glik, D., Kinsler, J., & Polutnik, C. (2016). *Leveraging a targeted violence prevention program to prevent violent extremism: A formative evaluation in Los Angeles*. University of Illinois Chicago and University of California in Los Angeles.
- Weine, S., Horgan, J., Robertson, C., Loue, S., Mohamed, A., & Noor, S. (2009). *Community and family approaches to combating the radicalization and recruitment of Somali-American youth and young adults: A psychosocial perspective*. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 2, 181-200.
- WHO. *Economic Evaluations*. https://www.unodc.org/docs/treatment/economic_evaluation.pdf.
- Wholey, J. S., Hatry, H. P., & Newcomer, K. E. (2004). *Handbook of practical program evaluation* (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Williams, M.J. (2021). *Preventing and Countering Violent Extremism: Designing and Evaluating Evidence-Based Programs*. Routledge.
- Wong-Reiger, D. (1993). *Introduction to the Program Logic Model. A Hands-On Guide to Planning and Evaluation*. Canadian Hemophilia Society, 23-32.
- Woodley, A. (2004). *Getting and analysing of quantitative data. The PREST training resources. Commonwealth of Learning*. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.115.8332&rep=rep1&type=pdf>.
- Youker, B. W., & Ingraham, A. (2014). *Goal-Free Evaluation: An Orientation for Foundations' Evaluations*. *The Foundation Review*, 5(4).
- Zimmerman, M., & Holden, D. (Eds.) (2009). *Program evaluation planning: Overview and analysis*. SAGE Publications, Inc.

INDEED

Evidence-Based Model for Evaluation of
Radicalisation Prevention and Mitigation